

Himmel och Pannkaka

Publikarbetets roll i en produktion.

Case: Himmel och Pannkaka

Jessica Thurin

EXAMENSARBETE	
Arcada	
Utbildningsprogram:	Kulturproducentskap
Identifikationsnummer:	16226
Författare:	Jessica Linda Helena Thurin
Arbetets namn:	Himmel och Pannkaka. Publikarbetets roll i en produktion. Case: Himmel och Pannkaka
Handledare (Arcada):	Elisabeth Öhman
Uppdragsgivare:	
<p>Sammandrag:</p> <p>I det här arbetet undersöker jag publikarbete utgående från barnteaterproduktionen Himmel och Pannkaka som sattes upp av Anja Bargum och Åsa Wallenius i samarbete med Nylands Svenska Ungdomsförbund. Jag undersöker effekterna av publikarbetet för pjäsen genom observationer, intervjuer och enkätsvar och forskar i publikarbete i allmänhet. Arbetet belyser även olika exempel på publikarbete som andra konstinstitutioner haft.</p> <p>Målsättningen med arbetet är att åstadkomma en heltäckande projektrapport som alla som arbetat med projektet kan ta del av för att bilda sig en uppfattning om hur projektet lyckades och som kan vara av intresse för dem som arbetar med publikarbete.</p> <p>Syftet är att detta arbete ska kunna användas för redovisning av beviljade bidrag för projektet och inspirera andra till publikarbete.</p>	
Nyckelord:	Himmel och Pannkaka, Publikarbete, Teater, Barnteater, Projekt.
Sidantal:	49
Språk:	Svenska, engelska
Datum för godkännande:	

DEGREE THESIS	
Arcada	
Degree Programme:	Arts Management
Identification number:	16226
Author:	Jessica Linda Helena Thurin
Title:	Himmel och Pannkaka. Publikarbetets roll i en produktion. Case: Himmel och Pannkaka
Supervisor (Arcada):	Elisabeth Öhman
Commissioned by:	
<p>Abstract:</p> <p>In this thesis I explore audience developmet based on the production Himmel och Pannkaka, staged by Anja Brgum and Åsa Wallenius in cooperation with Nylands Svenska Ungdomsförbund. I research audience development in general and study the effects of the material through observations, interviews and surveys. I also present different examples of audience development.</p> <p>The purpose of this thesis is to create a report that can be helpful to the team involved and be used when accounting for granted applications.</p>	
Keywords:	Himmel och Pannkaka, Audience development, Theatre, Children's theatre, Project.
Number of pages:	49
Language:	Swedish, english
Date of acceptance:	

OPINNÄYTE	
Arcada	
Koulutusohjelma:	Kulttuurituotanto
Tunnistenumero:	16226
Tekijä:	Jessica Linda Helena Thurin
Työn nimi:	Himmel och Pannkaka. Publikarbetets roll i en produktion. Case:Himmel och Pannkaka
Työn ohjaaja (Arcada):	Elisabeth Öhman
Toimeksiantaja:	
<p>Tiivistelmä:</p> <p>Opinnäytteessäni tutkin yleisötyötä yleisesti mutta pääasiassa lapsiteatteri Himmel och Pannkakanin kannalta. Tuotannon toteutti Anja Bargum ja Åsa Wallenius yhteistyössä Nylands Svenska Ungdomsförbundetin kanssa. Tutkin yleisötyön vaikutuksia havaintojen, haastattelujen ja kyselyjen kautta. Otan esille myös eri esimerkkejä yleisötyöstä muista taidelaitoksista.</p> <p>Työni tavoitteena on saada aikaan projektiraportti jota voi käyttää tilittäessään projektille myönnettyjä avustuksia, mutta myös raportti työryhmää varten jotta kaikki jotka ovat olleet osana projektia voisivat muodostaa käsittelyn siitä oliko projekti onnistunut vai ei.</p>	
Avainsanat:	Himmel och Pannkaka, Yleisötyö, Teatteri, Lapsiteatteri, Projekti.
Sivumäärä:	49
Kieli:	Ruotsi, Englanti
Hyväksymispäivämäärä:	

INNEHÅLL

1	INLEDNING	8
1.1	Metod och Material	9
1.2	Målsättning och Syfte	9
2	publikarbete	10
2.1	Vad är publikarbete?	10
2.2	Historia	12
2.3	Varför gör man publikarbete?	12
2.4	Olika exempel på publikarbete	13
2.4.1	<i>Fröken Julie, Svenska Teatern, 2009</i>	14
2.4.2	<i>I taket lyser stjärnorna, Lilla Teatern, 2012</i>	14
2.4.3	<i>Oskuld, Teater Viirus i samproduktion med Klockriketeatern, 2013</i>	15
2.4.4	<i>Ida-Lina Nyholm, konstpedagog vid Pro Artibus</i>	15
2.4.5	<i>LUST-Långsiktig Utveckling av Svenskspråkig Teater</i>	15
2.4.6	<i>Annegården, Lek med Picasso</i>	16
3	HIMMEL OCH PANNKAKA	17
3.1	Spelperioderna	18
3.2	Händelseförlopp i korthet	19
3.3	Medverkande	22
3.4	NSU	22
3.5	Min roll i projektet	23
3.6	Isa Schöier	26
4	PUBLIKARBETET FÖR HIMMEL OCH PANNKAKA	26
4.1	Intervju: Sanna Huldén	27
4.2	Publikarbetsmaterialet	29
5	Intervju: ANJA BARGUM & ÅSA WALLENIOUS	31
5.1	Projektets början	31
5.2	Målet med pjäsen	32
5.3	Utmaningar	32
5.4	Publikarbetet	33
6	skolbesök	34
6.1	Drumsö lågstadium	34
6.1.1	<i>Åk 1</i>	35
6.1.2	<i>Åk 4</i>	37

6.1.3	Enkät för elever	38
6.1.4	Enkät för lärare	40
7	Analys och sammanfattning	43
7.1	Publikarbetet & Himmel och Pannkaka	43
7.2	Mitt arbete.....	45
Källor		47
Elektroniska källor		47
intervjuer		49
Bilagor		50

Figurer

Figur 1. Publikarbetets beståndsdelar (uppgifter från Dahl-Tallgren, 2011)	11
Figur 2. Åsa Wallenius och Anja Bargum. Fotograf Helena von Schoultz, 2012.....	17
Figur 3. Katten. Illustrerad av Nadja Häggblom, 2012	19
Figur 4. Varja. Illustrerad av Nadja Häggblom, 2012.	20
Figur 5. Åsa Wallenius och Anja Bargum. Fotograf Helena von Schoultz, 2012.....	21
Figur 6. Logo NSU.	22
Figur 7. Enkät för elever, fråga 1.....	39
Figur 8. Enkät för elever, fråga 2.....	39
Figur 9. Enkät för elever, fråga 3.....	40

Tabeller

Tabell 1. Spelperioderna.....	18
-------------------------------	----

1 INLEDNING

Innan jag började studera kulturproducentskap hade jag ett problem, jag älskade kultur, men jag kände att jag inte förstod konst tillräckligt bra för att kunna ta del av den, för att inte tala om att studera konst. Jag gillade inte känslan jag ofta fick efter att jag hade varit med om en konstnärlig upplevelse, nämligen att jag inte förstod och att mina tolkningar var fel. Nu syftar jag på konst i alla former som till exempel pjäser och bildkonst. Jag kunde komma ut från en teatersalong och höra andras djupa tolkningar och känna mig avundsjuk på dem för att de fått så mycket ut av upplevelsen. Jag ville också förstå, ha tolkningar och funderingar, men visste inte hur jag skulle gå tillväga.

Om man har observerat konst- och kulturvärlden omkring sig de senaste åren kan man märka att det sakta men säkert har uppkommit en vilja att stöda folk som har samma problem som jag, med hjälp av något som kallas publikarbete. En strävan efter att ge människor verktyg för att de ska kunna få ut mesta möjliga av olika upplevelser och lära sig saker som det otränade ögat kanske inte kan se. Att våga ta del av kulturen utan att känna att man inte hör hemma. Publikarbete kan vara väldigt varierande-till exempel att få publiken att förstå handlingen eller problematiken i en föreställning, eller förstå varför en konstnär målade som han/hon gjorde under en viss tidsperiod.

Detta arbete är en kvalitativ fallstudie där jag undersöker fenomenet publikarbete, och i huvudsak publikarbetet för teaterprojektet Himmel och Pannkaka. Jag undersöker publikarbetets roll i projektet och slutresultatet är en rapport som arbetsgruppen kan ta del av. Utgående från min rapport kan de bedöma om de uppnådde sina mål och om projektet gav väntade resultat.

Arbetet är också en dokumentation för Nylands Svenska Ungdomsförbund och kan också fungera som redovisning för beviljade understöd. Naturligtvis kan rapporten vara av intresse även för andra som är engagerade i publikarbete.

1.1 Metod och Material

I arbetet skriver jag om projektet i sin helhet men jag undersöker även fenomenet publikarbete och hur materialet kan se ut på basis av pjäs och målgrupp. Jag berör olika exempel men i huvudsak forskar jag i barnteaterprojektet Himmel och Pannkaka som jag har arbetat med under hösten 2012 och våren 2013. Jag undersöker syftet och målet med publikarbetet för just denna pjäs samt varför publikarbetet är i den form som den är. Vad måste beaktas då publiken är så ung och vad vill man uppnå och eventuellt undvika?

Eftersom jag med detta arbete vill åstadkomma en rapport och dokumentering består mitt huvudsakliga material av intervjuer med arbetsgruppen och andra som är och har varit delaktiga i projektet. För att ytterligare få en mer djupgående rapport följer jag med processen då lärarna går igenom publikarbetsmaterialet med sina elever. Jag observerar barnens reaktioner och intervjuar lärare för att få feedback gällande handledningsmaterialet. Jag rapporterar även om utamningar som jag stött på under min skrivprocess.

För att stöda mina intervjuer använder jag även litteratur som källa men eftersom publikarbete fortfarande är en så ny term så finns det få böcker som handlar enbart om detta. Därför använder jag mig även av artiklar och rapporter som behandlar ämnet och belyser olika exempel på publikarbete.

1.2 Målsättning och Syfte

Himmel och Pannkaka har blivit ett projekt som ligger väldigt nära mitt hjärta, eftersom mycket av mitt arbete består av att producera pjäsen, men också för att jag är väldigt intresserad av vad den kan åstadkomma. Eftersom publikarbetet är en så stor del av projektet vill jag ta del av det arbetet och föra det vidare till de andra genom att göra skolbesök i klassrummen och observera då de behandlar det pedagogiska materialet.

Det gynnar mig mycket att följa med processen från början till slut eftersom det underlättar mig att hitta material och att intervjua de inblandade. Målet är inte att komma fram till ett konkret resultat, utan att skriva en rapport som arbetsgruppen kan ta del av med syftet att kunna avgöra om de tycker att resultatet motsvarade deras förväntningar. Skådespelarna,

Sanna Huldén och NSU skall kunna se om det var ett lyckat projekt eller inte. Utgående från arbetet kan man spekulera kring vad som gick bra, gav pjäsen väntade resultat, var publikarbetet passande, vad kan förändras, kommer man att vilja göra detta igen?

2 PUBLIKARBETE

Det har blivit allt svårare för konstinstitutioner att väcka intresset för konst hos dagens människor. Folk har bråttom och prioriterar inte konsten under sin fritid. Är tröskeln för hög för att människor ska orka ta del av konstutbudet? Hur kan man göra det intressantare och få det att bli en naturlig del av människors liv?

Publikarbete (fin. Yleisötyö, eng. Audience development) är än så länge ett så pass okänt begrepp att inte ens Wikipedia har en svensk definition för det. Till all lycka börjar fenomenet bli allt vanligare i Finland och allt fler konstinstitutioner satsar mer än tidigare på att finna en bredare publik.

2.1 Vad är publikarbete?

Med publikarbetet vill man få folk att förstå att det inte finns några rätt eller fel i konst, eller i tolkningarna av den. Man vill ge möjlighet att uppleva konsten med nya ögon och ge verktyg för att kunna analysera upplevelsen och därigenom nå djupare in i den och kunna formulera en uppfattning om den.

(Dahl-Tallgren; 2011, Roos-Sjöberg; 2000)

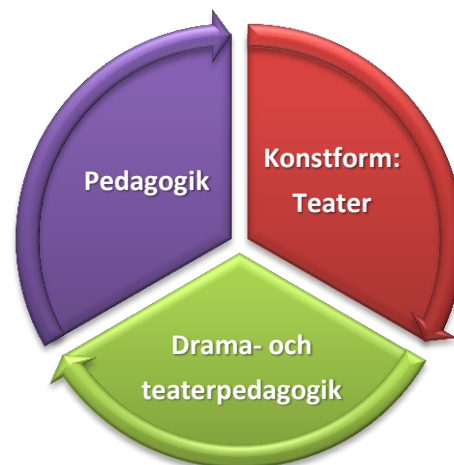
”Man kan bredda upplevelsen och lyfta betydelsen av teaterkonsten med hjälp av publikarbete. Det handlar om att försöka skapa möjligheten att fördjupa sig och se kopplingar till sina egna erfarenheter. Formmässigt kan det finnas tusen olika varianter.” (Publikarbetare Sanna Huldén)

Publikarbete är en process som ofta består av en för- och/eller en efterbehandling med syftet att fördjupa åskådarens upplevelse av och förståelse för det personen i fråga har sett. Man vill bygga upp ett förhållande mellan individen och konstformen. Genom att delta i ett publikar-

bete är åskådaren inte bara en passiv mottagare utan bildar sig aktivt en egen uppfattning och får således en djupgående och mer bestående upplevelse. (Dahl-Tallgren, 2011)

Det finns inga rätt eller fel vad gäller olika former eller varianter av publikarbete, bara många olika tolkningar av hur det skall se ut. Man kan ändå säga att publikarbetet består av tre komponenter:

- *Pedagogiken*
- *Konstformen*
- *Drama- och teaterpedagogiken*

Figur 1. Publikarbetets beståndsdelar (uppgifter från Dahl-Tallgren, 2011)

Det finns alltså inga regler för hur ett publikarbete ska vara uppbyggt, men det krävs såväl konstnärlig som pedagogisk kunskap för att åstadkomma ett lyckat publikarbete.

Ett publikarbete kan ha olika innehåll på basis av konstformen. Om publikarbetet är gjort i samband med en föreställning eller i anslutning till teaterns verksamhet kan materialet kan bestå av t.ex.

- För- och/eller efterarbete
- Workshops
- Föreläsningar
- Temadagar
- Möten med konstnärer
- Besök ”bakom kulisserna”

(Dahl-Tallgren, 2011, s. 16 & 17)

2.2 Historia

Ursprungligen kommer fenomenet publikarbetet från 1950-talets England. Lärare och andra konstutövare hämtade med sig konceptet från Europa till Finland. Det tog ändå ett tag för Finland att haka på, men i slutet av 1980-talet tog det första publikarbetet vid på Finlands Nationalopera, gjort av Finlands första officiella publikutbildare, Tuula Yrjö-Koskinen (Dahl-Tallgren, 2011).

Detta ledde till att Teaterhögskolan började planera en utbildning i publikarbete inom teaterkonst. Med hjälp av enkäter som skickades till olika teatrar kunde man på basis av resultatet konstatera att det finns ett stort behov av publikfostran inom teater- och dansfältet. Det framkom i samma veva att flera teatrar redan upprätthöll en verksamhet som liknade publikarbete. 13.2.1995 hölls ett seminarium för teatrar där man diskuterade publikarbete och introducerade allt fler teatrar till ämnet.

(Dahl-Tallgren, 2011)

2.3 Varför gör man publikarbete?

Publikarbetet inom t.ex. teater handlar inte enbart om att man vill locka till sig dem som tidigare aldrig satt en fot i en teatersalong, utan det handlar också om att fördjupa åskådarens upplevelse och ge en ny förståelse för konstformen. Samtidigt som man vill hitta dessa nya åskådargupper så vill man vårda förhållandet mellan teatern och den redan existerande teaterbesökaren. Man vill att åskådaren skall känna sig delaktig i föreställningen och att det skall finnas en dialog mellan scenen och salongen, och således försöka skapa en mer fördjupad relation till publiken.

(Dahl-Tallgren, 2011)

Även om man med hjälp av publikarbete vill ge nycklarna till att upplevelsen ska bli begriplig så måste man också poängtera att man inte kan värdera en konstupplevelse, man kan inte uppfatta konst ”fel”. Därför kan ett förarbete hjälpa genom att ta bort känslan av att man inte förstår innan man ser en pjäs. Då kan publiken gå in i upplevelsen med en neutral attityd som inte står i vägen för de egna tolkningarna.

”Man behöver inte förstå, men att acceptera är lika viktigt för vuxna som för ungdomar”.

(Roos-Sjöberg, 2000, s. 17-18)

Även institutioner som till exempel muséer, konstgallerier och orkestrar har använt sig av publikarbete för att bli mer tillgängliga. Rapporten ”How to reach a broader audience” som är skriven av Morton Smyth (Morton Smyth Limited, 2004) framför tanken att alla organisationer, även icke-kulturella sådana, kan använda sig av publikarbete för att nå ut till människor och en bredare publik. Rapporten är väldigt nyttig läsning för dem som förhåller sig tveksamma till publikarbetets effekt i och med att den är fylld av exempel på lyckade projekt där konstinstitutioner har hittat en ny publik och målgrupp och i bästa fall räddats från konkurs.

Rapporten beskriver 32 väldigt olika organisationer, dock alla från kulturvärlden, som lyckats eller misslyckats med att genom ett publikarbete nå en bredare målgrupp. I rapporten har författaren undersökt vad organisationerna har gjort för att lyckas och hur de planerar att fortsätta verksamheten för att kunna göra kontinuerliga framsteg gällande publikarbetet.

Rapporten fungerar som en handbok eftersom den består av konkreta exempel på organisationer och förslag på hur de kan förändras och nå en bredare publik genom ett publikarbete. Dessutom är rapporten ärlig eftersom den berättar om framgångshistorier men även om organisationer som misslyckats med sitt försök att bredda publikunderlaget. Den är dock noggrann med att analysera varför vissa projekt misslyckats, och ofta handlar det om problem med en del av personalen som inte har varit med i projektet helhjärtat.

2.4 Olika exempel på publikarbete

Allt fler teatrar har börjat anställa publikarbetare. Svenska Teatern har en publikarbetare och Teater Viirus har en teaterpedagog som gör publikarbete. Publikarbete hör dessutom inte bara hemma på teatern - även konstinstitutioner som Kiasma har satsat på publikarbete i vissa konstprojekt med till exempel guidningar.

2.4.1 Fröken Julie, Svenska Teatern, 2009

Svenska Teatern gjorde ett publikarbete kring föreställningen Fröken Julie med syftet att informera unga om arbetet på en teater och hur teater kan beröra en. Målgruppen var unga vuxna och studerande och i samband med publikarbetet gjorde arbetsgruppen besök på Yrkeshögskolor och Universitet.

Materialet bestod av delarna **FÖRSPEL →PJÄS →TANKEVERKSTAD**.

Förspelet handlade huvudsakligen om att bekanta sig med produktionen och dess spelstil. En övning som gruppen fick vara med om var ”En picknick med Strindberg och Fröken Julie” då de under en picknick såg en faktafilm om Strindberg och om pjäsen.

Med tankeverkstaden, som ägde rum efter att gruppen sett pjäsen, ville man ge publiken en insikt i arbetsprocessen under produktionen, samt att ge den möjligheten att möta konstnärerna bakom produktionen. Praktiska övningar som publiken fick göra under tankeverkstaden var bland annat att lära sig gestalta en text som en skådespelare, och impulsarbete med pjäsens koreograf. Deltagarna fick även diskutera om arbetet kring pjäsen med produktionsgruppen och ge feedback på tankeverkstaden.

(Dahl-Tallgren, 2011, s 70-78)

2.4.2 I taket lyser stjärnorna, Lilla Teatern, 2012

Materialet för detta publikarbete är direkt kopplat till pjäsen och riktar sig främst till högstadie- och gymnasieklasser, men även till annan publik som är intresserad av att ta del av det. Materialet är till för att fördjupa upplevelsen av berättelsen och teaterkonsten. Vissa av övningarna kan användas både som för- och efterarbete och varje övning är indelade i nivåer (enkel, svår etc.). En låt som återkommer i pjäsen fungerar som riktlinje i en av uppgifterna och går ut på att eleverna får lyssna på låten, fundera på sångtextens mening och till slut skriva en egen sång med inspiration av pjäsens tema som är ”hemligheter”.

Eleverna ska bland annat också fundera kring historien och forska kring författaren av boken, göra tankekartor och skriva en sammanfattning av historien.

2.4.3 Oskuld, Teater Viirus i samproduktion med Klockriketeatern, 2013

Teatern håller i samarbete med Helsingfors kulturcentral en gratis introduktionskurs till teaterskapande för alla intresserade. Kursen består av olika teaterövningar och deltagarna får dessutom pröva på olika scener ur föreställningen. Deltagarna får ytterligare fördjupa sin kunskap genom att delta som statister i pjäsen Oskuld. Målgruppen för publikarbetet är vem som helst bara personen kan finska, svenska eller engelska.

(www.viirus.fi, 29.2.2013)

2.4.4 Ida-Lina Nyholm, konstpedagog vid Pro Artibus

Arbetet handlar till en stor del om att göra utställningarna mer publikvänliga och nå ut till målgrupper som inte automatiskt söker sig till konst genom att ha guidningar under Pro Artibus-utställningar på Galleri Sinne i Helsingfors. Allt från dagisbarn till vuxna besöker guidningarna.

Arbetet skall förmedla till folk att man har rätt att ha en åsikt om konst, oberoende vilken den är. Huvudsaken är att man kan motivera varför man tycker som man gör och försöka se vad konstnären har försökt förmedla med sin konst. (Hbl, 24.1.2013, s.18 & 19)

2.4.5 LUST-Långsiktig Utveckling av Svenskspråkig Teater

Lust är en förening som består av cirka 50 skådespelare, alla utexaminerade från Teaterhögskolan, med syftet att utveckla det svenskspråkiga professionella teaterfältet i Finland och att väcka intresse och förståelse för teatern så att den skulle ha en publik även i framtiden.

Föreningen jobbar i samarbete med olika teatrar och skapar publikarbete för deras pjäser för att bredda kunskapen om teater och för att skapa en dialog mellan konstnärerna och publiken. Materialen varierar beroende på pjäsen samt målgruppen men främst riktar de sig till unga människor, som de kallar ”framtidens publik” och föredrar att även överskrida språkgränser.

Publikarbetet består ofta av teaterguider som gör ett förarbete med gruppen, går och ser föreställningen med den samt ett efterarbete. Materialet kan även inkludera förhandsuppgifter.

LUST har bland annat erbjudit publikarbete för De Kristallklaras pjäs ”Isolation” och för Klockriketeaterns pjäs ”Morbror Vanja”

(www.lust.fi, 28.2.2013)

2.4.6 Annegården, Lek med Picasso

Hösten 2009 ordnade Annegården olika Picasso-workshops i form av konst- och kulturkurser för barn i skol- och dagisålder i och med att Picassos verk just då var utställda på Ateneum. Workshoparna gjordes i samarbete med Ateneums konstmuseum så att barn som gått på verkstäderna sedan skulle kunna besöka utställningen och vara bekanta med Picassos konst.

Bland annat firades Picasso på hans födelsedag med tårta och besök på Annegårdens egen Picasso-utställning med bland annat ett av hans verk, ”Minotaurus”, i form av en labyrint som barnen kunde gå in i och bli en del av tavlan.

(http://www.annantalo.fi/instancedata/prime_product_intranet/helsinki/embeds/12238_Annantalo_syksy_2009.pdf) 29.3.2013

3 HIMMEL OCH PANNKAKA

Himmel och Pannkaka är en fantasifull och berörande föreställning för barn skriven av Isa Schöier (urpremiär 2008 i Sverige). Pjäsen behandlar ämnen som ibland kan vara svåra för barn att tala om, som utanförskap och hur det kan kännas när mamma och pappa flyttar isär och man plötsligt har två hem. Samtidigt som pjäsen är djup och tankeväckande är den positivt uppbyggd. Den är hoppningivande samtidigt som den tar barns verklighet på allvar.

Figur 2. Åsa Wallenius och Anja Bargum. Fotograf Helena von Schoultz, 2012.

Himmel och Pannkaka är en form av ”bruksteater”, vilket betyder att pjäsen är uppbyggd kring en viss problematik som publikarbetet sedan vidarebehandlar. Pjäsen har givetvis ett egenvärde, men handlar således inte enbart om konstupplevelsen utan är även en metod att ta upp ett svårt ämne, i detta fall något som många barn tacklas med i sin vardag. Då publikarbetet behandlas är det lättare för barnen att tala om det genom pjäsen.

Handlingen utspelar sig i många olika miljöer med många olika karaktärer. Åskådarna kan se hur skickligt de två skådespelarna skildrar dessa och man får använda sin fantasi till det yttersta genom hela föreställningen.

Pjäsen riktar sig främst till lågstadier och turnerar runt till skolor i Nyland. Den visas för alla elever från första till sjätte klass.

Nylands Svenska Ungdomsförbunds lokalförbund och föreningar ute i kommunerna har även visat mycket intresse för Himmel och Pannkaka så pjäsen har också spelats på deras bygdehem för barn och föräldrar. I mars 2013 spelades pjäsen tre gånger på barnteaterfestivalen ”Hurraa!” på Gamlasgården i Gamlas, på Vernissa i Vanda och på Nordhuset i Nordjö.

Till pjäsen hör ett publikarbete gjort av publikarbetare Sanna Huldén. Arbetet är i form av ett pedagogiskt material bestående av olika övningar och ett diskussionsunderlag som ska fungera som guide då lärarna bearbetar pjäsen med sina elever.

Premiären ägde rum på NSU:s Bygdehemmet i Botby den 30 november 2012.

(Recension HBL 7.12.2012: <http://hbl.fi/kultur/recension/2012-12-07/teaterrecension-varja-katten-och-grannen>)

3.1 Spelperioderna

Föreställningarna var indelade i spelperioder utifrån vilka beställarna kunde välja och bestämma när de skulle vilja se pjäsen. Några undantag gjordes ändå ifall någon inte hade möjlighet att boka under spelperioderna eller om en bokad föreställning måste avbokas av någon anledning. Passade datumet utanför spelperioderna för skådespelarna så bokades föreställningen.

Tabell 1. Spelperioderna

Spelperiod I: 3.12.2012–12.12.2012 <ul style="list-style-type: none">• 8.12: Hembygdens vänner i Paipis• 18.12: Föreställning på Mathaförbundet för Barnavårdsnämnden i Finland r.f med det fullständiga pedagogiska materialet för att få feedback.
Spelperiod II: 7.1.2013–16.1.2013 <ul style="list-style-type: none">• Föreställningar blev avbokade p.g.a. sjukdom.
Spelperiod III: 5.2.2013–15.2.2013 <ul style="list-style-type: none">• 6.2: Degerby skola i Ingå• 7.2: Brändö lågstadieskola (avbokad p.g.a. sjukdom)• 9.2: Saftsalongen på Luckan samt Överby ungdomsförening i Kyrkslätt• 13.2: Granhultsskolan, två föreställningar
Spelperiod IIII 4.3.2013–15.3.2013 <ul style="list-style-type: none">• 2.3: Skogby Ungdomsförening

- 3.3: Tessjö-Marby-kulla ungdomsförening
- 7.3: Drumsö skola och Hembygdens vänner i Alberga
- 11.3: Snappertuna skola
- 12.3: Cygnaeus skola
- 18.3: Hurraa!-festivalen
- 19.3: Hurraa!-festivalen
- 21.3: Hurraa!-festivalen

Bokningar efter att spelperioderna tagit slut:

- 8.4: Billnäs skola
- 11.4: Brändö lågstadieskola

3.2 Händelseförlopp i korthet

Roller

Anja Brgum: Varja, Himmel och Pannkaka

Åsa Wallenius: Katten, Mamma, Lille Gud, Anders, grannpojken

Varja står på gården och tänker efter. Hon tänker på sin granne som hon kallar för Himmel och Pannkaka. Himmel och Pannkaka har förts till sjukhus och Varja är rädd för att hon skall dö. Hur skall Varja kunna be om ursäkt för att ha rotat i Himmel och Pannkakas rabatter om hon dör?

Figur 3. Katten. Illustrerad av Nadja Häggblom, 2012

Figur 4. Varja. Illustrerad av Nadja Häggblom, 2012.

Katten är hennes enda vän på mammas gård. Den berättar sagor för Varja. Om rönnbäret som åkte upp till himlen för att tala Lille Gud tillrätta och om pojken som höll andan för att leva längre än alla andra.

Varja bor på två gårdar, ena är mammas och andra är pappas. På mammas gård är hon aldrig rädd, men det är hon på pappas. Där är allting lite mer främmande och grannskapets barn får springa omkring utan mössor.

Mamma är alltid rädd för döden och brukar varna Varja för att krypa in i snögrottor medan pappa alltid reser bort till vintern för att han hatar snön.

Varja är arg på Lille Gud, han som sitter i himlen och doppar sina fötter i svarta hål medan han styr och ställer. Hon tycker livet är orättvist och hon är uttråkad. Hennes syster är för liten för att leka med henne och katten sover nästan alltid.

Varja vet ändå att det inte kommer att vara tråkigt för alltid. Lillasyster, som hon kallar för rönnbäret, kommer att växa upp och kunna leka med henne. Hon skall sätta på henne mössan när hon river av sig den och lära henne att klappa katter.

Katten: "Tycker du mera om henne än om mig?"

Varja: "För en sak är säker. Jag älskar min syster"

Katten blir svartsjuk och går bort.

Varja är ensam igen och talar om hur hon inte vill att hennes föräldrar skulle skilja sig. Det var ingen vits att säga någonting till dem för de vill inte *inte* vara skilda. Varja känner att hon måste bli ett vanligt barn och sluta leva i en fantasi. Man kan inte tala med katter och hennes syster är inget rönnbär.

Varja: "Så det är bäst att jag blir ett vanligt barn.

Lille Gud kommer in.

Lille Gud: ”Det finns inga vanliga barn. Det finns bara barn. Det vet jag. För det är jag som har gjort dem.”

Han frågar hur Varja tror att han skulle kunna känna igen alla barn han skapat om han bara skapade vanliga barn. Varja får sig en liten funderare och blir samtidigt förvånad över hur liten och omärkvärdig Lille Gud är. Han är rädd för höjder och kan doppa fötterna i ett svart hål. Han kan jonglera med apelsiner, skjuta raketer, låtsas och tala sanning, men det är i stort sett allt.

Varja: Mamma och Pappa låtsas också. Dom låtsas att det är bra allting men det är inte bra.

Varja vet inte om pappa åker bort på grund av henne. Hon tror att det var så mamma träffade sin pojkvän Anders, han fanns där när pappa reste bort. Nu har hon någon som alltid stannar hemma med henne. Lille Gud får henne att må bättre, Varja går och söker efter katten för att trösta den.

Katten och Varja återförenas och katten berättar en saga för henne. De märker rullatorn på gården och vet att Himmel och Pannkaka har kommit hem igen. Mamma och Varja talar om varför pappa åker bort.

Varja:

I dag ska jag till min andra gård.

Och på ett sätt.

På ett enda sätt är det bra att inte rönnbäret ska följa med.

För den här gången tänkte jag springa om dom andra barnen springer.

Och då är hon för liten. Hon kan ju inte ens gå.

Men sen när hon kan springa, då tar jag henne med mig.

Min syster.

Figur 5. Åsa Wallenius och Anja Bargum. Fotograf Helena von Schoultz, 2012.

3.3 Medverkande

Som skådespelare fungerar Anja Bargum och Åsa Wallenius som tillsammans startat arbetsgruppen Bargum/Wallenius. Arbetsgruppen vill föra ut pjäsen till barnen, eftersom det finns många barn som sällan ser teater, antingen för att de bor långt från teaternarna eller kanske för att föräldrarna inte är intresserade av teater.

Mikaela Hasán fungerar som regissör och publikarbetare Sanna Huldén sammanställer materialet för publikarbetet. Musiken är gjord av Sofia Finnilä och scenografin av Markus Packalén.

Nylands Svenska Ungdomsförbund har fungerat som producent för projektet. I fortsättningen kommer jag att titulera organisationen som NSU.

I detta arbete kommer jag att nämna mycket termen ”arbetsgrupp”. Med det avser jag alltså Anja, Åsa, Mikaela och Sanna som arbetat i direkt kontakt med pjäsen, det pedagogiska materialet samt NSU.

3.4 NSU

Nylands Svenska Ungdomsförbund (NSU) är en del av Ungdomsföreningsrörelsen som är en sammanslutning av svenskspråkiga ungdomsföreningar och förbund som verkar i Nyland. Förbundets mål är att främja ungdomsrörelsens utveckling, arbeta för bildning och god sed samt bevara och förkovra det finlandssvenska kulturarvet för NSU och dess gemensamma strävanden. Förbundet består av sju lokalförbund: Östra Nylands Ungdomsförbund, Borgåbygdens Ungdomsförbund, Sibbo Ungdomsförbund, Helsing-Tusby Ungdomsförbund, Esbobygdens domsförbund, Kyrkslättnejdens Ungdomsförbund, Västnyländska Ungdomsringen samt hundratio föreningar. Tillsammans disponerar medlemmarna över hundra föreningshus. NSU är en del av Ungdomsföreningsrörelsen som i år fyller 125 år (www.nsu.fi)

Figur 6. Logo NSU.

Till NSU:s huvudsakliga verksamhet hör bland annat Nyländsk Afton samt andra mindre evenemang, kurser, barnläger och projekt samt att understöda lokalförbunden i deras verksamhet.

3.5 Min roll i projektet

Jag arbetar deltid som koordinator på NSU och har således fungerat som producent för projektet i samarbete med mina kolleger Christoffer Isaksson och Helena von Schoultz. Medan Christoffer, som huvudsakligen skött det ekonomiska, och Helena, som skött det visuella och skolornas bokningar, så har vi jobbat närmast med arbetsgruppen och bland annat skött om bokningar från NSU:s lokalförbund och andra bokningar av föreställningen, marknadsföring och sett till att arbetsgruppen har allt de behöver.

Jag har också varit på plats då arbetsgruppen har repeterat och arbetat med referensgruppen, tredje klassister från Botby lågstadieskola, och visat avsnitt av pjäsen och gjort några övningar från publikarbetet med dem. Arbetet med pjäsen har varit mer tidskrävande än jag kunnat föreställa mig. Samtidigt som praktiskt all min arbetstid gått åt att arbeta med pjäsen kring riders, avtal, fakturor, postning, frågor etc. har det samtidigt också funnits annan verksamhet från NSU:s sida som har måsta tas hand om.

Jag har ägnat en hel del tanke gällande mitt val av ämne och åt det faktum att jag i mitt skrivande inte kan vara objektiv för att jag själv har jobbat med projektet så intensivt. Stämmer det? Och hur skall jag kunna se allting ur en konstruktiv synvinkel och inte låta mina personliga åsikter ta över? Sist och slutligen ser jag det ändå som en fördel att jag arbetat så nära projektet. Jag har jobbat med det mesta, och med de flesta, kring projektet och jag har varit med i processen sedan den startade. I min situation, då jag både skriver om och jobbar med projektet, behöver jag inte hela tiden hållas i min producentroll utan kan också delvis vara flugan i taket och se översikten av hela arbetet.

Mitt och NSU:s ansvar gällande projektet har alltså varit att allting löper som det skall under repetitionsperioden och att bokningarna görs rätt och att all information skickas ut till rätt personer så att alla är uppdaterade om läget. Vad jag inte insåg i början när jag

började skriva mitt arbete på hösten 2012 var att när bokningarna började rulla in och det började vara dags för föreställningar så hade jag inte samma koll mera. Ur mitt jobbs synvinkel så spelade resten inte så stor roll så länge skådespelarna klarar av sitt och sköter sitt jobb, men ur mitt examensarbets synvinkel stötte jag redan vid första föreställningen på ett problem. Föreställningen blev avbokad på grund av sjukdom och jag kunde således inte gå till skolan för att observera när publikarbetet bearbetas i klassen. Dessa föreställningar på skolorna är väldigt betydelsefulla för mitt arbete med tanke på att jag verkligen hoppats på att få värdefullt material av att besöka klasserna. Föreställningen bokades om till ett annat datum, men läraren jag varit i kontakt med blev sjuk inför föreställningen och eftersom ingen annan var villig att ta emot mig så gick hela min undersökning på den skolan i stöpet.

Jag blev väldigt medveten om riskerna att en föreställning kan bli avbokad, antingen av skådespelarna eller av skolan, man vet ju aldrig vad som kan hända. Det var inte väldigt många skolor som bokat föreställningen på våren, så jag visste att varje gång var väldigt värdefull.

Väldigt snabbt inpå detta stötte jag på följande problem med en annan skola. Ingen lärare var intresserad av att ta emot mig till sin klass. Visserligen var den primära utmaningen att rektorerna, som jag oftast var i kontakt med gällande mitt arbete, endast vidarebefordrade ett mail till lärarkåren som jag komponerat ihop för att förklara vad det är jag gör med mitt arbete. Man ville inte ge mig telefonnumror eller andra kontaktuppgifter och det sades att lärarna skulle kontakta mig ifall de var intresserade.

Så vad gör jag ifall lärarna inte är intresserade? Det finns en möjlighet att lärarna inte vill ha mig i sin klass, men likaså kan det hända att de inte är intresserade av materialet och aldrig tänkt göra någonting med det. Hur kan vi veta ifall lärarna verkligen kommer att bearbeta materialet med sina elever? Känner de att materialet är lika viktigt för pjäsen som arbetsgruppen eller är det något de totalt har ignorerat? Och ifall ingen lärare tar emot mig vad beror det på? Och framför allt: Var brister kommunikationen mellan oss och skolorna?

Jag frågade Sanna Huldén, som satt väldigt mycket arbetstid på att sammanställa materialet, om vad hon tycker om saken eftersom hon jobbat med liknande projekt förut då man måste inspirera folk till att ta det av det okända. Hon kan ju inte veta mer än någon annan, men hon spekulerade kring följande möjligheter.

1. Materialet har skickats till skolan, rektorn eller någon kulturansvarig lärare, men sedan inte nått fram till alla de lärare som skulle ha haft möjlighet eller intresse för att jobba vidare.
2. Materialet skickades i god tid men med otillräcklig presentation (följebrev) vilket gjort att lärarna inte insett värdet i att jobba med det.
3. Lärarna har inte haft tid eller ork att arbeta vidare.
4. Materialet var för krävande, för oinspirerande, för omfattande, för in flexibelt eller för otydligt.

Hon kom ändå fram till slutsatsen att det antagligen är frågan om en kombination av alla ovanstående påståenden. Förmodligen råder det också en otillräcklig kommunikation och en lite stel skolkultur i skolorna vilket blir svårt för en kulturarbetare att tackla. Sanna berättar om tidigare projekt med skolor då hon deltagit i lärarmöten för att bättre kunna få kontakt med lärarna och berätta om betydelsen av publikarbete och hur viktigt det är. Om man inte har kunskap om något är det svårare att väcka ett intresse för det och liknande publikarbetsmaterial är relativt nya och det kommer att ta en lång tid förän det är en självklar del av ett teaterbesök.

3.6 Isa Schöier

Pjäsen författare, Isa Schöier, var även delaktig i projektet. Mikaela Hasán, som registrerade pjäsen, hade ett möte med Schöier för att få idéer och inspiration till att gestalta pjäsen och fick veta en hel del om bakgrunden för pjäsen.

Isa Schöier är dramatiker och skrivarpedagog. Hon föddes i Uppsala 1962 och bor numera i Stockholm. Hon skriver pjäser riktade både till barn och vuxna och de har spelats runtom i Sverige på stadsteatrar, regionteatrar och av frigrupper. Somliga pjäser har även spelats utomlands som t.ex. hennes debutpjäs *Livingstones barn* som har spelats i Moskva. (www.dramadirekt.com) (isaschoier.se).

4 PUBLIKARBETET FÖR HIMMEL OCH PANNKAKA

Publikarbetet, eller det så kallade lärarmaterialet, sammanställdes av publikarbetare Sanna Huldén och kan finnas i bilagan. Layouten är gjord av Helena von Schoultz och illustrationerna av Nadja Häggblom.

Himmel och pannkaka vill vara en hoppingsivande och rolig föreställning som stärker sin barnpublik. Utgångspunkten i flickan Varjas upplevelser av sina föräldrars skilsmässa kan ändå väcka olika sorters känslor hos barnen beroende på deras egna erfarenheter. De här känslorna kan vara bra att fånga upp och ge utrymme för i ett tryggt sammanhang och därför finns det ett handledningsmaterial för lärare till hands.

Med materialet vill man göra det så enkelt som möjligt för lärarna att jobba vidare med barngruppen i klassrummet efter föreställningen. Materialet innehåller praktiska övningar, diskussionsfrågor, information, tips och råd samt kontaktuppgifter till sakkunniga som erbjuder ytterligare stöd och rådgivning. Handledningsmaterialet ingår i priset för föreställningen och är sammanställt i samarbete med Barnavårdsföreningen i Finland r.f.

Materialet är även sammanställt i samarbete med en referensgrupp från Botby lågstadium bestående av första, tredje och sjätteklassister. Eleverna har fått se delar av pjäsen i

flera omgångar från att ha varit riktigt i startgroparna till att se helheten av en färdig pjäs på premiären, dit skolan var inbjuden.

Publikarbetets olika övningar testades på eleverna när materialet ännu inte var slutfört för att Sanna Huldén skulle se vad som fungerar och vad som inte gör det. Dessutom besökte Himmel och Pannkakas scenograf Markus Packalén Botby lågstadium där referensgruppen fick göra rönnbär och löv till rönnbärsträdet, som är en central figur i pjäsen.

4.1 Intervju: Sanna Huldén

Det tog nästan tio år för Sanna att inse att hon egentligen redan sysslat med publikarbete en längre tid, hon använde sig av termen ”teaterpedagog” ännu 2006, då hon arbetade med sin första barnproduktion på Duv-teatern. När jag sedan frågar vad hon tycker att publikarbete egentligen är så skrattar hon och frågar om hon kan återkomma när hon själv vet svaret, att det fortfarande är oklart till och med för dem som gör publikarbete.

Hon konstaterar ändå att publikarbete är att ge någonting mer än vad en föreställning kan ge, att jobba vidare och reflektera. En möjlighet att sätta fokus på publiken och göra något som en föreställning inte kan, ta den tiden det behövs för att reflektera och ge konsten plats i sitt eget liv. Sen kan ett publikarbete vara nästan vad som helst, allt från en guidning i teaterbyggnaden till ett arbete kring ett fenomen, man vet inte var konstens gränser går. Hon är passionerat intresserad av att utveckla publikarbete till någonting större än vad den är idag, och har varit med och grundat en grupp som heter ”Yleisötyön kehittämisryhmä” med just detta syfte.

”Man kan bredda upplevelsen och lyfta betydelsen av teaterkonsten. Det handlar om att försöka skapa möjligheten att fördjupa sig och se kopplingar till sina egna erfarenheter. Formmässigt kan det finnas tusen olika varianter.” (Sanna Huldén)

Sanna har arbetat som allting från teaterguide till regiassistent och har studerat praktisk teater. Hon studerade även nordisk litteratur vid Helsingfors universitet och teatervetenskap på Göteborgs universitet samt Stockholms universitet.

Huldén anser inte att Himmel och Pannkaka nödvändigtvis skulle behöva ett publikarbete, utan hon blev kontaktad efter att projektet dragit i gång och blev intresserad. Hon påpekar ändå att eftersom pjäsen spelas under skoltid för eleverna så har de inget val än att se den. Som vuxen har man ett ansvar att avlägsna sig om man känner att upplevelsen inte är bra för en eller om man inte vill konfronteras med ämnet som pjäsen behandlar, medan eleverna måste göra som de blir tillsagda att göra. Det är där publikarbetet kommer in. Materialet hjälper eleverna att bearbeta det de sett utan att det blir och gnager i dem. Sanna tillägger att man med materialet kan göra lärarna lyhörda om att det faktiskt kan uppstå starka reaktioner från barnen och det kan hända saker, och med hjälp av materialet kan man bearbeta detta genom att våga ta upp det som pjäsen handlar om.

Vi fortsätter att diskutera den svåra balansen med att barnen ser en pjäs som behandlar så svåra ämnen och känslor som den kan väcka. Sanna hoppas att ifall pjäsen väcker starka känslor så ska barnen vara i en sådan atmosfär att de också får lufta sina tankar. Hon tillägger att det aldrig är ofarligt att göra ett material, och med ofarligt menar hon att man aldrig kan vara beredd på vad en konstnärlig upplevelse kan väcka i människor, speciellt när man börjar bearbeta den ordentligt. Hon försöker sitt bästa att ta ansvar men samtidigt kommer hon inte att vara där när materialet går igenom, alltså måste hon förmedla till lärarna vad som är viktigt att tänka på och försöka få dem att våga ta sig an materialet. Pjäsen handlar dessutom om väldigt mycket annat än bara skilsmässa och död så dessa är inga ämnen hon har valt att fokuserat extra mycket på.

De olika övningarna är kategoriserade till vilka klasser de skulle passa bäst för, alla uppgifter passar nödvändigtvis inte alla åldrar. Hennes förslag är dock bara rekommendationer, därför hoppas hon att lärarna kan sälla och hitta övningar som passar deras klass bäst.

En viktig sak att tänka på när det handlar om så unga barn är att först och främst ge lärarna en lust att jobba med materialet. Barnen har inget med det fysiska materialet att

göra utan det är läraren som måste ta initiativet. Sanna vill förmedla att barnteater som fenomen är extremt viktigt och därför är värd att satsa på och genom materialet kan lärarna också vara delaktiga i den utvecklingen.

Jag frågar om Sannas drömscenario. Hur skall slutresultatet se ut för att hon skall känna att hon har lyckats med sitt arbete? Hur mäter hon vare sig resultatet mötte hennes förväntningar eller inte?

”Om **ett** barn känner sig stärkt av det här så har jag lyckats”. (Sanna Huldén)

4.2 Publikarbetsmaterialet

Det pedagogiska materialet för Himmel och Pannkaka är sammanställt av Sanna Huldén på ett sätt som skall få läraren att känna sig precis så väl förberedd som han eller hon önskar inför arbetet med sina elever. I början av materialet finns det en hälsning som förklarar vad materialet består av, vad det är till för, samt kontaktuppgifter till Sanna Huldén och Christoffer Isaksson på NSU. Dessutom finns där kontaktuppgifter till Anne Bjaerre från Barnavårdsföreningen i Finland, som varit med och bearbetat materialet eftersom föreningen innehar en expertis inom området barn och skilsmässa. Dessa människor kan lärarna kontakta ifall de känner sig osäkra på något plan eller helt enkelt har frågor om materialet.

Materialet är indelat i tre delar:

- **Info om föreställningen**

Denna del består av bakgrundsfakta om pjäsen, dess författare Isa Schöier samt när pjäsen hade urpremiär. Där nämns också vilka alla som arbetat med pjäsen, det vill säga skådespelarna, regissören, publikarbetaren, producenten, scenografen samt tonsättaren för pjäsens musik.

För att underlätta arbetet för lärarna att de inte måste komma ihåg hela pjäsen utan till så finns det ett kapitel med ett synopsis av föreställningen varifrån de kan ta stöd.

Innan materialet kommer till övningarna finns där även en sida skriven för läraren med tips om hur man får det mesta ut av materialet, vilken väg man ska ta och att läraren måste ge tid även åt sin egen teaterupplevelse för att bättre förstå sina elevers upplevelser. Texten uppmanar också läraren att ta uti med materialet så fort som möjligt efter föreställningen och inte låta det gå alltför lång tid så att upplevelsen är i färskt minne.

- **Praktiska övningar**

Huvudsakligen består materialet av övningar. De är indelade i kategorier enligt vilken årskurs Sanna Huldén rekommenderar att de används för.

Uppgifterna består av allt från koncentrationsövningar för att fånga elevernas uppmärksamhet, till kreativa övningar där eleverna får minnas en situation ur pjäsen och göra ett bildkollage av det, samt minnas olika känslor som karaktärerna i pjäsen kände. Avslutningsvis uppmanar materialet eleverna och lärarna att skicka en hälsning åt ensemblen med feedback, minnen eller kommentarer och frågor.

- **Barn och skilsmässa**

Materialet är sammanställt i samarbete med Barnvårdsföreningen i Finland och har bidragit till informationskapitlet som finns sist i materialet gällande barn och skilsmässa. En lärare som inte kan relatera till ämnet kan läsa texten och förstå bättre vad ett barn som har upplevt sina föräldrars skilsmässa kan känna och vad som kan vara viktigt att ta i beaktande i den situationen. Materialet klargör att pjäsens teman kan beröra vissa barn speciellt mycket och försöker guida läraren i hur denne ska hantera situationen om så händer.

Texten poängterar också att läraren i samband med föreställningen kan ta tillfället i akt att vara extra lyhörd för sina elever och försöka skapa en trygg miljö för dem.

I slutet av materialet kan läraren dessutom finna tips på litteratur om ämnet som man kan läsa med barn, ungdomar eller med vuxna som tangerar ämnet och kan vara till stor hjälp då man bearbetar det.

5 INTERVJU: ANJA BARGUM & ÅSA WALLENIUS

Jag ville intervjua Åsa och Anja också för att få lite bakgrundsinformation om hur projektet fick sin början och om arbetsprocessen samt vilka deras synpunkter på publikarbetet är. I min intervju med dem behandlar vi även andra ämnen än publikarbetet som kan vara av intresse för bidragsgivare om NSU väljer att använda mitt arbete som redovisning. Mikaela Hasán kunde tyvärr inte delta.

5.1 Projektets början

Projektet fick ursprungligen sin början med att Anja läste en massa barnpjäser på svenska med idén om att turnera. Åsa och Anja hade länge talat om att göra något tillsammans och genom Åsas kusin Mats Wallenius, som råkar vara vaktmästare på NSU:s Bygdehem i Botby, fick hon veta att NSU söker efter verksamhet till lokalen. Fort där- efter fanns en arbetsgrupp samlad och redo att skrida till verket, trots en osäker ekonomi på grund av ansökningar som väntade på beslut från bidragsgivarna.

Eftersom Anja läste en hel del barnpjäser på jakt efter ett projekt undrar jag varför hon fastnade för just Himmel och Pannkaka. Hon berättar att det var flera saker som väckte hennes intresse, som ”ploppade ut” så att säga. Hon gillade temat och sättet som pjäsen var skriven på, den var fin, sorglig, rakt på sak och lite galen. Även det faktum att den är uppbyggd för två skådespelare var passande med tanke på hennes idé att arbeta med Åsa.

5.2 Målet med pjäsen

Då pjäsen behandlar så många och så svåra teman på en gång så undrar jag vad deras mål med pjäsen är, vad de vill förmedla med att spela den för barn. Båda börjar diskutera kring det mest hjärtskärande i skilsmässor, att barn ofta tar skulden på sig själva och tror att det är deras eget fel att mamma och pappa inte längre vill vara med varandra, precis som Varja i pjäsen tar på sig skulden att pappa åker bort över vintern. Dessa är stora tankar och både Anja och Åsa är överens om att de kan erbjuda pjäsen för att väcka dessa känslor och tankar hos barn som på något sätt kan relatera till pjäsen, och efteråt finns där publikarbetet som hjälper barnen att bearbeta dessa känslor. Det som Anja tycker gör pjäsen speciellt angelägen och bra är att den inte förenklar barns tankar och inte förskönar barns verklighet, utan den tar upp det som barn kan gå igenom vid föräldrars skilsmässa på ett allvarligt men ändå lekfullt sätt. Åsa påpekar också att ett viktigt mål för henne är att visa att de vuxna inte heller är perfekta. Barn ska kunna se pjäsen och känna att andras föräldrar är likadana och det är inte deras fel.

”Mamma röker, pappa åker bort och man talar om det. Man visar att man ändå kan älska varandra fast alla sidor inte är så fina.” (Åsa Wallenius)

5.3 Utmaningar

Då jag undrar om Anja eller Åsa haft några orosmoment i och med att pjäsen behandlar dessa stora teman och att publiken ibland kan vara lågstadie-ettor, alltså sju år gamla. De känner ändå att de varit trygga med Mikaelas regi eftersom hon har byggt upp pjäsen så att det aldrig skall skapas en stämning då man tycker synd om huvudrollen, utan man skall se hur hon utvecklas till slut med hjälp av karaktärerna hon skapar och träffar och därmed blir ett starkare barn som förstår att inget som hänt hennes föräldrar är hennes fel.

Båda är överens om att det kunde vara en bra sak för föräldrar som befinner sig mitt i en skilsmässa att se pjäsen med sina barn för att kunna bearbeta det och ta del av publikarbetet. Pjäsen förmedlar också ett viktigt budskap till föräldrarna, om att man inte ska känna sig misslyckad, men att ansvaret ligger på dem.

5.4 Publikarbetet

Mikaela och Åsa har tidigare arbetet med projekt som inkluderar ett publikarbete och båda kom fort fram till att det skulle vara bra med ett material för Himmel och Pannkaka. Mikaela kände Sanna Huldén från förut och visste att hon är duktig och på det sättet kom hon in i projektet. Under planerandet av huruvida och av vilket format materialet skulle vara fick Åsa idén om ett samarbete med Barnvårdsföreningen i Finland som ordnar läger för föräldrar som går igenom en skilsmässa och för deras barn. Barnvårdsföreningens samarbete var värdefullt i sammanställningen av materialet.

”Tidens melodi är att åker man ut till en skola så ska det vara en pjäs som talar om något. Nuförtiden är det nästan självklart med ett publikarbete.” (Åsa Wallenius)

Givetvis så vill jag veta vad Åsa och Anja hoppas på att materialet ska ge för resultat. Anja hoppas på att materialet skall öppna till en dialog, till exempel mellan barnet och läraren. Läraren kan i och med bearbetningen av materialet snappa upp tecken som tyder på att det behövs extra hjälp och således tipsa föräldrarna om ställen man kan ta kontakt med för att prata om känslorna och tankarna som barnet hållit inne.

Åsa tror på att ett resultat av publikarbetet kan dyka upp efter många år, alla resultat måste inte mätas i nuläget. Man kan ge alla metoder, verktyg och lösningar till någon just nu, men det kan ta flera år för barnet, eller någon annan åskådare, på riktigt förstå vad det handlade om. Man kan inte veta vad någon får eller inte får ut av materialet eller pjäsen.

”I bästa fall finns det något barn som mått dåligt, men som med hjälp av materialet äntligen kan uttrycka sig om det och därefter få hjälp” (Anja Bargum)

6 SKOLBESÖK

För att få den bästa insikten i hur materialet fungerar i praktiken bestämde jag mig för att försöka vara på plats i skolorna då de bearbetade materialet, åtminstone i några klasser. Vissa skolor kunde jag inte besöka på grund av att de var belägna för långt borta, eller så hade jag problemet jag nämnde tidigare om att lärarna inte var intresserade att ta emot mig av en orsak eller annan.

Då jag kontaktade skolorna var jag noga med att nämna att såväl elever som lärare hålls helt och hållet anonyma, och mitt syfte med besöket var endast att göra observationer och inte döma någons arbetsmetod. Jag betonade även att jag själv aldrig sett materialet gås igenom med någon professionell. Det finns inget rätt sätt att göra det på utan materialet är helt upp till lärarna att tolkas fritt.

Trots att jag har besökt så få klasser så har jag valt att skriva om besöken för att ge en bild av hur det går till i praktiken då man bearbetar materialet med eleverna. Barnens kommentarer och associationer ger också en bild av hur andra barn i deras ålder kan ha reagerat till pjäsen.

6.1 Drumsö lågstadium

Fredagen den 8.3 besökte jag Drumsö lågstadieskola vars elever hade sett Himmel och Pannkaka på onsdagen den 6.3. I det pedagogiska materialet rekommenderar man att bearbeta materialet en till två dagar efter pjäsen för att eleverna skulle ha hunnit processera den innan de talar om den, alltså följde skolan direktiven. Lärarna hade fått det pedagogiska materialet i förväg och i de klasserna jag besökte hade lärarna i förväg förberett vilka uppgifter de hade tänkt arbeta med.

Innan lektionen började satt jag i lärarrummet och talade med läraren som jag varit i kontakt med gällande mitt besök, som även hade bokat Himmel och Pannkaka till skolan. Vi talade om pjäsen och hennes åsikter om den och hon hade tyckt bra om den, men

funderade samtidigt på stereotypierna i pjäsen. Hon hade berörts av hur det var pappa som reste bort medan mamma stannade kvar och tänkte att det skulle ha varit spännande om man hade vänt upp och ner på stereotypierna i pjäsen när den redan från början var så fantasifull och annorlunda.

6.1.1 Åk 1

Den första klassen jag besökte bestod av två ettor som sammanslagits. Lärarna berättade för mig att de i vissa fall är delade i två klasser men för att de skulle känna att de är en enhetlig klass så arbetar de ihop under vissa lektioner, även så när de bearbetade materialet. Sammanlagt var de cirka 30 elever i klassen när de var sammanslagna plus deras två lärare.

Klassen började, precis som materialet rekommenderar, med en koncentrationsövning för att få alla att lugna ner sig före arbetet. Barnen satt alla på sina platser med ögonen stängda och då de hörde sitt namn skulle de öppna sina ögon och stiga upp vid sin pulpet.

Nyfikna som barn är, så hade inte alla tålmodet att sitta med ögonen stängda så länge. De som redan fått öppna ögonen stod och viskade med de andra vilket gjorde det svårare för barnen att höra sitt namn. Lärarna viskade namnen sakta, precis som materialet beskriver, för att barnen skulle måsta vara riktigt tysta för att höra. De tillrättavisade dock inte tillräckligt dem som talade vilket emellanåt resulterade i att de nästan måste höja rösten för att barnen längst bak i klassen skulle höra sitt namn.

Jag kunde inte hjälpa att tycka att lärarna verkade lite generade över att arbeta med materialet. De fnissade åt varandra då barnen inte hörde sitt namn i koncentrationsövningen och de verkade vara lite stela. Jag vet inte om det berodde på att jag var i klassen, jag försökte att inte titta på dem alls utan mera se på vad barnen, men ju längre vi kom med uppgifterna desto säkrare verkade de.

Den andra uppgiften som lärarna hade valt att göra var uppgiften om när man skulle minnas vad som hänt i pjäsen. På tavlan skrev en av lärarna stort ”Himmel och Pann-

kaka” och kring det började hon fylla i allt som eleverna mindes. Jag var förvånad över hur mycket de ändå mindes och hur små saker de hade tagit fasta vid. Bland annat fick vi höra dessa minnen:

- Fyrverkerier
- Lille Gud som sticker fötterna i svarta hål och leker med Saturnus ringar
- Tanten (som barnen visste var Himmel och Pannkaka)
- Döden
- Varja svor åt sin limsa
- Varja som sa att allt är upp och ner här och inte i Kina
- Katten (nämndes bland annat att den grälade med Varja och att den spelade Varjas lillasyster)
- Pappa som reste bort till vintern
- Mamma rökte hela tiden

Många av sakerna som nämndes mindes inte lärarna. Jag visste ju att de stämde allihop men kunde inte riktigt säga något, men det var intressant att höra hur barnen sedan började förklara handlingen för att påminna lärarna om vad som hände. Ibland kom barnen till och med ihåg hela repliker.

Som en sista uppgift hade lärarna valt uppgiften om önskegården då barnen på ett papper fick rita en gård som de själva önskar att de hade. Eftersom lärarna helt tydligt kände barnen så bra och vem de kommer och inte kommer överens med så valde de att själva dela in barnen i grupper på fyra elever. En bra poäng som jag tog fasta vid innan barnen började med sina ritningar var att en av lärarna förklarade hur alla måste få bestämma lika mycket över vad som får finnas i önskegården och att det kallas kompromiss. Alla grupper kom plötsligt överens och i många grupper kunde man höra ”Ok, du får rita den om jag får rita den här”.

Eftersom jag besökte ettorna under deras första lektion på dagen, klockan nio, så tror jag att det underlättade att jobba med en så stor klass för att de alla verkade så sömniga. Jag tror inte arbetet skulle ha lyckats lika bra som det gjorde om lärarna skulle ha bearbetat

materialet på eftermiddagen då barnen skulle ha varit mer alerta.

Innan jag lämnade klassen för att gå vidare så tog jag ett kort samtal med lärarna om uppgifterna. De sa att de tyckte om materialet men att de gjort många av uppgifterna förut och hade därför lite svårt att välja vilka uppgifter de skulle välja.

6.1.2 Åk 4

Nästa klass jag besökte var en fyra. Barnen hade precis haft besök av en annan lärare som de hade haft någon slags konflikt med dagen innan så stämningen var ganska spänd. Klassföreståndaren uppmanade ändå eleverna att glömma konflikten och drog samma koncentrationsövning som ettorna. Alla satt med ögonen stängda och läraren viskade namnen så sakta hon bara kunde för att alla skulle måsta vara knäpptysta för att höra. Här märkte man genast skillnaden på en etta och en fyra, stämningen var helt klart lugnare.

Som nästa övning hade läraren i denna klass också valt att titta tillbaka på pjäsen och minnas vad som hänt. Fyrorna hade lagt märke till saker på ett helt annat sätt än ettorna. De mindes mer konkreta saker, men mindre detaljer. Bland annat dessa minnen togs upp:

- Varjas mamma rökte mycket
- Varja drog upp blommor ur rabatten
- Katten kunde prata och spela instrument
- Varja svor
- Lille Gud
- Lillasyster
- Skilsmässa
- Tanten Himmel och Pannkaka
- Rönnbär
- Pappa reser bort
- Döden

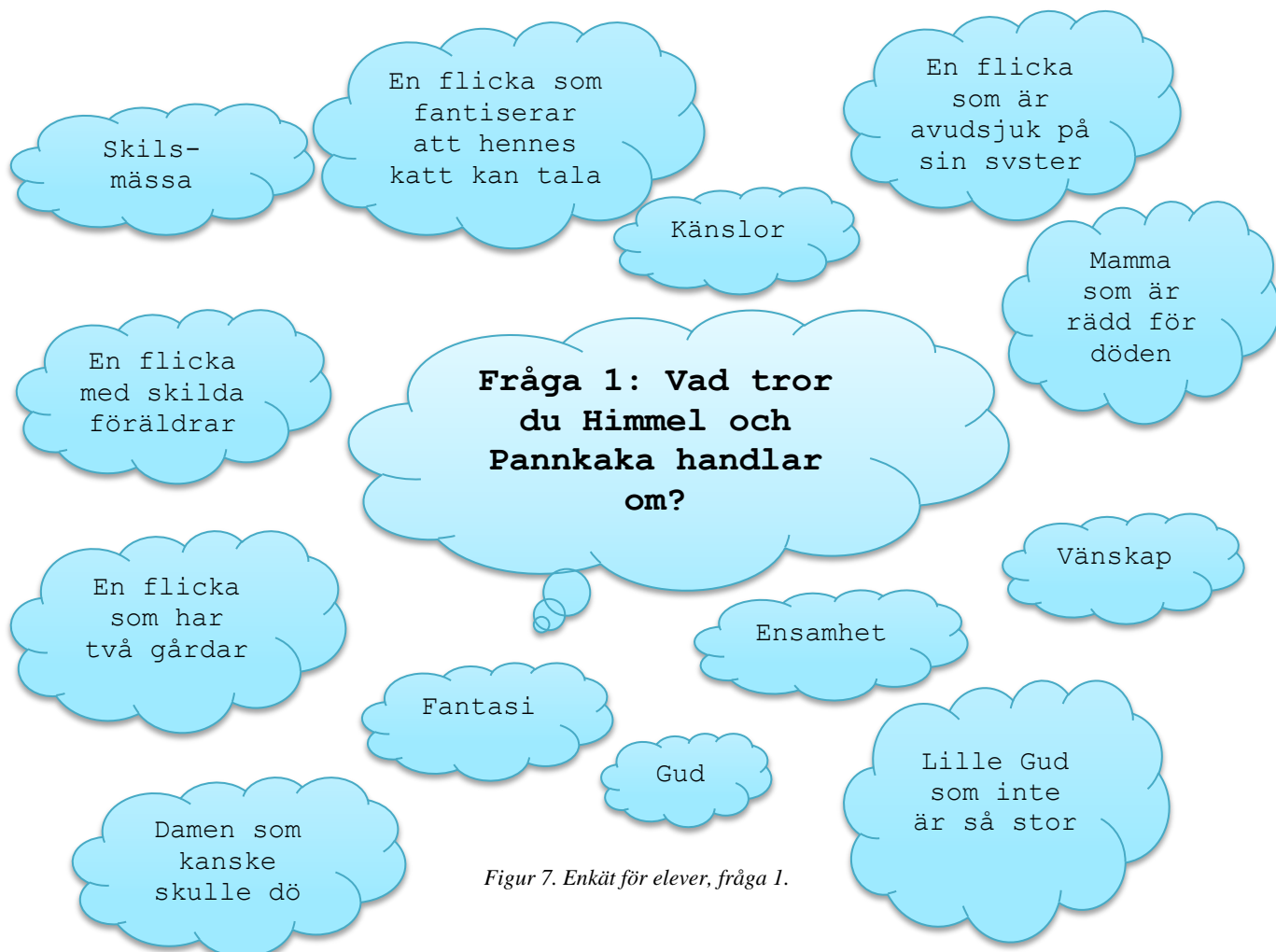
Det som jag gillade med lärarens stil att bearbeta materialet var att hon ställde mycket följdfrågor. Kunde katten verkligen prata? Vad var speciellt med lillasyster, vad betyder det om man är någons halvsyster? Vad betyder skilsmässa, varför är det något att vara ledsen över? När kan man använda uttrycket Himmel och Pannkaka? Var det verkligen Varjas fel att pappa reste bort?

Dessa frågeställningar fick barnen att fundera ytterligare på handlingen och verkligen använda sina ord för att förklara situationer. Man märkte att de barn som nödvändigtvis inte visste svaret på frågorna fick svar på dem tack vare sina klasskamrater.

Den sista uppgiften klassen gjorde var att de skulle rita sin hand på ett papper och på varje finger skriva in något som de själva anser att de är bra på.

6.1.3 Enkät för elever

Efter lektionen med fyrorna hade jag ett kort samtal med läraren och frågade om det är ok att hon svarar på enkät jag gjort med lite frågor om materialet och e-postar den åt henne. Då föreslog hon själv att jag gör en enkät för eleverna, eftersom hon följande vecka skulle lära dem att e-posta. Så jag ställde några korta frågor som eleverna fick svara på och skicka tillbaka åt mig. Dessa svar gäller ju inte alla elever som bearbetat materialet, men jag valde att ta med enkäten i arbetet eftersom det är intressant att veta vad de tyckt då det är fråga om samma klass som jag besökte.

Figur 7. Enkät för elever, fråga 1.

Figur 8. Enkät för elever, fråga 2.

Figur 9. Enkät för elever, fråga 3.

6.1.4 Enkät för lärare

På grund av att jag klasserna fortsatte med vanliga lektioner efter att de bearbetat materialet så hade jag inte möjlighet att intervjua lärarna ansikte mot ansikte. Alla svarade dock på ett kort frågeformulär som jag sammanställde.

Har du varit med om ett publikarbete tidigare? I vilket sammanhang?

- Säkert, men jag kommer inte ihåg på rak arm när och hur.
- Nej.
- Nej.

Tycker du att det var viktigt att det fanns ett publikarbete för Himmel och Pannkaka? Varför?

- Jo absolut, för att eleverna kan få bearbeta det de sett och upplevt.
- Det var nog bra att eleverna fick gå igenom det som de hade sett.
- Jag tycker att det var bra att man kunde arbeta med pjäsen efteråt, och att uppgifterna var varierande.

Pjäsen behandlar bland annat väldigt stora teman. Hade du några orosmoment gällande vilka känslor publikarbetet kan väcka i barnen?

- Nej inte för mina ettor eftersom de inte upplevt pjäsen så "djupt" utan mera fokuserade på det som hände på scenen. Och publikarbetet vi gjorde i klassen tog vi på deras nivå, alltså inte så "djupt".
- Inte riktigt, det är bra att de får vädra sina känslor och inte bara hålla dem inom sig.
- Jag tycker det är viktigt att barnen lär sig att tala om känslor, och jag tror inte att de riktigt förstod alla kopplingar till teman.

Vilken/ Vilka uppgifter fungerade bra, varför?

- Den uppgiften där man skulle göra en mind-map angående pjäsen fungerade bra, eleverna kom ihåg förvånansvärt mycket! De var också väldigt ivriga att jobba med önskegården.
- Tankekartan kring händelserna tyckte eleverna var roligt när de märkte vad de kom ihåg. De tyckte också om att göra sin drömgård. Vi gjorde den i grupp så eleverna lärde sig också att samarbeta och kompromissa.
- Uppgifter om att bli koncentrerad (kommer att använda dem i andra sammanhang)

Vilken/Vilka uppgifter fungerade dåligt, varför?

- Den där de skulle lyssna på sina namn när man viskade. Orsaken är helt enkelt att vi gjorde uppgifterna båda ettorna tillsammans (36 st) så uppgiften räckte så länge.
- Alla uppgifter vi gjorde fungerade bra.
- Ibland svårt med diskussion med hela gruppen, då gruppen har så många elever (26st). Alla vågar inte säga sin åsikt.

Var materialet lättförståeligt? Gav det dig en vilja att arbeta med det?

- Jovisst.
- Det var lätt att förstå vad man skulle göra och hur man kunde göra.
- Ja, det var lätt att förstå materialet och man blev intresserad att jobba med det.

Tror du dina elever fick någonting ut av materialet?

- Ja det tror jag.
- Ja det tror jag.
- Jag tror att de undermedvetet nog började fundera på en del saker.

Saknades det någonting?

- Som troende upplevde jag "lille Gud" i pjäsen som att man nedvärderar Gud och liksom gjorde narr av honom. Eleverna tyckte visserligen om den figuren och kunde också skilja på att det var fantasi, men personligen blev jag lite ledsen.
- Svårt att hitta tiden att arbeta med materialet.

7 ANALYS OCH SAMMANFATTNING

Himmel och Pannkaka är en pjäs som behandlar ett visst problem. Historien berättas ur ett barns perspektiv och tar tag i de känslor och tankar som ett barn har. Olika slag av konst kräver olika slag av nycklar. Konst som görs ”för sin egen skull” kräver andra ingångar men i detta fall, då konsten är uppbyggd kring en problematik, är nyckeln publikarbetet.

7.1 Publikarbetet & Himmel och Pannkaka

Både pjäsen och det pedagogiska materialet har fått positiv respons av såväl barn som vuxna. Det pedagogiska materialet har hyllats för det fina upplägget fyllt av givande övningarna och pjäsen för sin fantasifullhet och sina sympatiska karaktärer.

Vad som har gett mig den största tankeställaren i skrivandet av detta arbete, är det faktum att det fanns ett så bristande intresse för publikarbetsmaterialet bland lärarna. Somliga har varit ivriga över materialet, men majoriteten gav en bild av att de inte kommer att bearbeta materialet alls. Så var är det som kommunikationen har brustit? Har lärarna inte förstått varför materialet finns? Kunde NSU, som marknadsförde pjäsen, ha gjort någonting annorlunda? Borde någon annan än lärarna ha bearbetat materialet med eleverna?

Så här i slutet av projektet märker jag att man borde ha lagt mera tid på kommunikationen med lärarna och satsa mer på att få dem att verkligen förstå varför materialet finns och få fler att bli inspirerade till att arbeta med det. Ifall det är så att lärarna inte förstod syftet med materialet så kunde det ha underlättat att göra ett besök på ett lärarmöte eller dylikt för att personligen berätta mer om det och på det sättet upprätthålla en bättre relation till dem.

På grund av tidsbrist och att ingen någonsin var heltidsanställd i projektet så var det inte möjligt för Sanna, Åsa, Anja eller någon från NSU att bearbeta materialet med eleverna,

fastän det kanske skulle ha varit den bästa lösningen. I så fall skulle alla elever ha fått en jämligt fin upplevelse av pjäsen och efterarbetet, utan att lärarna kunde ha påverkat om de bearbetar materialet eller inte.

En fråga som Anja och Åsa har diskuterat, som jag också funderat mycket på under projektets lopp, var vilken ålders barn som är pjäsens målgrupp egentligen. Ena tyckte pjäsen passar bäst för de yngre klasserna i lågstadiet, medan den andra tyckte precis tvärtom.

På basis av elevernas svar i de olika övningarna, i enkäten samt mina observationer så har jag konstaterat att pjäsen passar för alla åldrar, men de reagerar så olika. De yngre barnen märkte precis varenda detalj i pjäsen och tog mera fasta på repliker och vad skådespelarna gjorde, medan de äldre funderade mera på pjäsens tematik och vad den innebar. Jag uppfattar att både de äldre och de yngre eleverna förstod pjäsen, men på väldigt olika sätt. Ettorna tyckte om katten som talade, medan fyrorna tyckte om katten som talade men funderade vidare på om den verkligen kunde tala eller var det bara i Varjas fantasi som det hände. I och med att publikarbetet är så varierande och innefattar övningar som passar för alla åldrar så blev Himmel och Pannkaka en pjäs för alla. Den måste bara bearbetas på olika sätt. Vad som är viktigt att ta i betraktande då eleverna är så unga och det diskuteras så stora saker är att ta materialet och uppgifterna på elevernas villkor. Då lärarna gjorde övningarna med eleverna satte barnen en klar gräns för vilken nivå de vill hållas på och lärarna hölls bra inom gränsens ramar.

Eftersom pjäsen behandlar ett ämne som är väldigt aktuellt i många hem så kunde man också nischa föreställningen lite mer för att bättre nå dem som skulle ha mest nytta av den. Pjäsen kunde visas på till exempel Barnavårdsförningens tillställningar då föräldrar som går igenom en skilsmässa kunde se pjäsen tillsammans med sina barn. I efterhand skulle det finnas en möjlighet för dem att ta del av materialet och ta inspiration av diskussionsbotten och övningarna för att kanske kunna tillämpa dem hemma. För familjer som går igenom någonting liknande som i pjäsen kunde det även vara en utmärkt möjlighet för föräldrar att diskutera saken med sina barn utgående från berättelsen och karaktärerna.

I och med min forskning har jag förstått mycket mer om publikarbetets roll i en produktion. Speciellt med Himmel och Pannkaka så känner jag att det är väldigt viktigt för barn att få tala om saker i efterhand och få utlopp för sina känslor. Alla kan inte relatera till ämnet skilsmässa, men många har funderat på döden och ensamhet någon gång. Att de som känner att de vill dela med sig om sina erfarenheter ska få göra det och de som inte vill det ska få observera och ändå delta och genom övningarna bearbeta sin upplevelse. Man kan också via publikarbetet få svar på frågor, allmänbildning och ett perspektiv på andras situation. Vissa elever visste inte vad skilsmässa eller halvsystem innebär och genom att bearbeta materialet och minnas tillbaka på föreställningen så kunde eleverna fråga frågor och dra egna slutsatser.

7.2 Mitt arbete

Jag märkte i ett ganska tidigt skede av mitt skrivande att arbetet inte kommer att bli riktigt så som jag hade tänkt mig. Jag trodde att jag skulle få göra fler skolbesök, men lärarna och rektorerna var inte så mottagliga som jag hade väntat mig. Jag ringde och skickade enkäter till både lärare jag träffat och inte träffat och försökte arrangera möten men folk var svåra att få tag på och verkade inte vara intresserade av att ta emot mig. Jag vet inte om det var pressen av att jag skulle vara med och observera deras arbete som var avskräckande eller att de var oroliga över att jag skulle vara för tidskrävande. Jag var dock alltid noga med att betona att jag inte är där för att observera dem, utan eleverna och deras reaktioner. Speciellt i stora skolor var det svårt att få kontakt med lärarna i och med att all kommunikation skedde via e-post som rektorn vidarebefordrade åt lärarkåren, vilket gjorde att många missade mitt mail. De lärare som jag träffat och vars klasser jag fått besöka har dock varit väldigt hjälpsamma och samarbetsvilliga.

På grund av tidsbrist har jag inte haft möjlighet att besöka skolor som såg pjäsen som är belägna längre borta och problemet med skolorna i huvudstadsregionen har lett till att jag har alltför få exempel. Detta gör det svårare att bilda en uppfattning vare sig publikarbetet gav väntade resultat. Däremot har jag nog fått ihop en bra rapport som delvis också kan användas för att redovisa projektet för beviljade understöd.

Samarbetet mellan NSU och resten av arbetsgruppen har fungerat förvånansvärt bra med tanke på att Anja och Åsa gjort en hel del annat vid sidan om Himmel och Pannkaka, samma gäller NSU. Efter ett tag av lindriga problem i kommunikationen märkte vi att vi måste byta till något snabbare kommunikationsmedel än e-post. Vi bytte till Facebook där vi kunde diskutera bokningsförfrågningar och andra ärenden på ett och samma ställe där alla kan se vad som pågår hela tiden.

Resultatet av ett publikarbete kan, till min stora frustration, inte mätas. De som gör konsten och materialet kan bara hoppas på att deras arbete har en positiv inverkan på deltagarna, om inte nu så någon gång i framtiden. Med hjälp av mitt arbete kan man få en bild av hur publikarbetet ser ut i användning för just detta projekt och på basis av elevernas och lärarnas kommentarer få en uppfattning om hur det kan ha gått till i de andra skolorna som såg Himmel och Pannkaka. Det här arbetet visar hur viktigt det i liknande projekt är att informera och ge kunskap åt dem som man förväntar sig att ska vara delaktiga, i detta fall lärarna. Med det pedagogiska materialet ber vi lärarna om att göra någonting som inte är inkluderat i någon läroplan och är inte något de själva har sammanställt. För att få ett mer positivt bemötande och ett intresse för publikarbete måste man lägga mer tid på att ge kunskap om det och om varför det görs för att väcka viljan att arbeta med det.

KÄLLOR

Dahl-Tallgren, Nina. 2011, *Publiken i huvudrollen*, KTMP Korsholms tryckeri Ab, 184 s.

Roos-Sjöberg, Jeanette. 2000, *I gränlandet mellan scen och publik*, DPM Borlänge, 181 s.

Smyth, Morton. 2004, *How to reach a broader audience*, Morton Smyth Limited, 260 s.

Hufvudstadsbladet, 2013
Pro Artibus, Galleri Sinne
Hämtad: 24.1.2013

ELEKTRONISKA KÄLLOR

Svenska Teatern. 2013, [www]

Tillgänglig:

<http://www.svenskateatern.fi/sv/kundservice/publikarbete/>

Hämtad: 28.2.2013

Lilla Teatern. 2013, [www]

Tillgänglig:

<http://www.hkt.fi/lillateatern/>

Hämtad: 28.2.2013

Teater Viirus. 2013, [www] Tillgänglig:

www.viirus.fi

Hämtad: 28.3.2013

Hufvudstadsbladet. 2012 [www] Tillgänglig:

<http://hbl.fi/kultur/recension/2012-12-07/teaterrecension-varja-katten-och-grannen>

Hämtad: 7.12.2012

LUST- Långsiktig Utveckling av Svenskspråkig Teater. 2013, [www]

Tillgänglig:

www.lust.fi

Hämtad: 28.2.2013

Annegården. 2012, [www] Tillgänglig:

http://www.annantalo.fi/instancedata/prime_product_intranet/helsinki/embeds/12238_Annantalo_syksy_2009.pdf

Hämtad: 29.3.2013

Nylands Svenska Ungdomsförbund. 2013, [www] Tillgänglig:

www.nsu.fi

Hämtad: 27.2.2013

Isa Schöier. 2013, [www]

Tillgänglig: www.isaschoier.se

Hämtad: 27.2.2013

Drama Direkt, 2013, [www]

Tillgänglig:

<http://www.dramadirekt.com/presentationer.php?showplay=45958&category=12276>

Hämtad: 28.2.2013

Wikipedia, 2013

Tillgänglig:

www.wikipedia.com

Hämtad: 12.1.2013

INTERVJUER

Sanna Huldén – 18.2.2012

Anja Bargum och Åsa Wallenius – 28.2.2013

BILAGOR

Det pedagogiska materialet (icke layoutat)

Himmel och Pannkaka

Handledningsmaterial för lärare

Sammanställt av Sanna Huldén i samarbete med Barnvårdsföreningen i Finland

Varja: *Nu är det natt.*

Mamman: *Nu är det natt.*

Varja: *Och nu är det morgon.*

Mamman: *Ja är det inte konstigt Varja hur det hela tiden kommer nya dagar.*

Hej

Det här är ett handledningsmaterial för de lärare som ser teaterföreställningen *Himmel och pannkaka* tillsammans med sina elever. Vi som har gjort föreställningen hoppas att du ska inspireras att jobba vidare med dina elever i klassrummet!

Vi har velat göra en hoppigivande och rolig föreställning. Samtidigt vill vi inte försköna livet utan ta barns verklighet på allvar. Huvudpersonen Varja har många stora tankar och känslor. Läs gärna den sista delen av materialet ”Barn och skilsmässa” om du har funderingar kring dina egna elevers erfarenheter av separationer och hur du vill möta dem.

Handledningsmaterialet består av info om föreställningen, praktiska övningar att göra i klassen och avsnittet Barn och skilsmässa. Om du har frågor, önskemål eller kommentarer om föreställningen, materialet eller ämnet barn och skilsmässa så är du hjärtligt välkommen att kontakta oss!

Vi önskar dig och dina elever en riktigt givande teaterupplevelse!

Sanna Huldén

publikarbetare och författare till lärarhandledningen

E-post: sanna.hulden@gmail.com

Christoffer Isaksson

verksamhetsledare på Nylands Svenska Ungdomsförbund

E-post: kansliet@nsu.fi

Telefon: 09 3254244

Anne Bjaerre

sakkunnig inom barn- och familjearbete

vid Familjelinjen på Barnvårdsföreningen i Finland

E-post: anne.bjaerre@bvif.fi

Telefon: 09 32945199

Himmel och pannkaka

Pjäsen är skriven av den svenska författaren Isa Schöier. Föreställningen hade urpremiär, dvs. den spelades för första gången, på Östgötateatern i Sverige 2008.

Nu spelas den för första gången i Finland i regi av Mikaela Hasán. Skådespelarna heter Anja Bargum (som spelar bl.a. Varja) och Åsa Wallenius (som spelar bl.a. Katten). Scenografin är gjord av Markus R. Packalén och musiken av Sofia Finnilä. *Himmel och pannkaka* produceras av Nylands Svenska Ungdomsförbund och har premiär i december 2012. Föreställningen turnerar i lågstadier under senhösten 2012 och våren 2013.

Föreställningens handling i korthet

Varja berättar om sina två gårdar, om Himmel och Pannkaka-tanten som är på sjukhus och om sin halvsystem. Varja gräver upp en blomma i rabatten och bestämmer sig för att vara snäll och fin. Katten härmar Varjas mamma som röker och är rädd för döden. Varja bestämmer sig för att vänta ute tills Himmel och Pannkaka-tanten har kommit tillbaka.

Varja berättar att hon kallar sin lillasyster för Rönnbäret. Katten berättar sagan om rönnbäret som for upp till himlen för att tala lille Gud tillrätta.

Varja berättar om barnen på pappas gård och om pappa som hatar vintern. Hon plockar blommor i rabatten för att ge till Himmel och Pannkaka-tanten på sjukhuset. Varja och Katten leker tillsammans. Varja frågar lille Gud om det här var det bästa hen kunde skapa? Katten härmar Varjas mamma, Anders och lillasystemen. Varja blir arg på Katten.

Varja planerar hur hon ska leka med sin lillasyster när hon blir större. Katten blir svart-sjuk och går sin väg.

Varja tänker att det är bäst om hon blir ett vanligt barn. Varja träffar lille Gud. Lille Gud vill inte ha vanliga barn. Lille Gud åker rutschkana. Varja får ett fyrverkeri. Lille Gud visar vad hen kan. Varja berättar att hon, liksom hennes föräldrar, låtsas att allt är bra.

Lille Gud gör en Himmel och Pannkaka-docka av en klementin. Himmel och Pannkaka-dockan berättar att man behöver tålamod när man steker plättar. Varja berättar om hur det är när inte pusselbitarna i tillvaron passar ihop.

Himmel och Pannkaka-tanten kommer hem från sjukhuset och pratar med Varjas mamma.

Varja och Katten ses igen. Katten berättar den fantastiska historien om pojken som höll andan för att leva längre än alla andra.

Varja och Katten ser att Himmel och Pannkaka-tanten har kommit hem. Varjas mamma kommer ut på gården. Varja får tillåtelse att gå till affären ensam. Varja förbereder sig för att åka till pappa.

Varja och Katten spelar melodika tillsammans.

Att jobba vidare med en teaterföreställning i klassrummet

Börja med att vara lyhörd för din egen föreställningsupplevelse. Vad väcker föreställningen för tankar och känslor hos dig? Hittar du beröringspunkter med ditt eget liv, med dina erfarenheter och relationer eller med något barn i din närhet? Kanske var det stöktigt och okoncentrerat i publiken? Kanske kunde du slappna av och leva dig in? Genom att ge din egen föreställningsupplevelse tid och utrymme att rota sig kan du lättare bemöta och förstå också dina elevers upplevelser.

Låt det inte gå alltför lång tid efter teaterbesöket innan ni jobbar vidare. Ett par dagar brukar föreställningen fortfarande vara i färskt minne. Ge dig tid att sätta dig in i övningarna framför allt om de är nya för dig. Utgå från dina elever när du väljer vilka övningar ni ska jobba med och fundera på hur övningarna du har valt kan anpassas så att de passar just deras ålder och kognitiva och känslomässiga utveckling. Materialet kan användas helt fritt - du kanske hittar på helt egna varianter av övningarna?

Barn har också olika förmåga och olika behov att uttrycka sig. En del pratar och berättar gärna, en del tycker om att skriva, andra uttrycker sig hellre visuellt eller med kroppen. Tänk på att välja övningar som du tror stöder just dina elever. Men glöm inte bort dig själv och det som inspirerar dig – om du känner lust inför det du gör så smittar det av sig på eleverna!

- **Börja med en koncentrationsövning (övning 1-3).** Det samlar gruppen och gör eleverna uppmärksamma och nyfikna på det kommande arbetet.
- **Gå vidare till att minnas föreställningen tillsammans (övning 4).**
- **Fortsätt med någon eller några kreativa övningar (övning 5-15).** Fundera på i vilken ordningsföljd du gör dem, en del kräver rörelse andra är lugnare, en del innebär individuellt arbete andra görs i grupp. Tänk också på hur mycket tid ni har på er, gör hellre färre övningar i lugn och ro än att stressa igenom så många som möjligt.
- **Avsluta med diskussion och frågor.** Reservera tillräckligt med tid för elevernas frågor och kommentarer.

Koncentrationsövningar

1. Hör du ditt namn? (åk 1-6)

Sätt er i en ring och börja med koncentrerad tystnad. Be eleverna blunda och berätta för dem att de får öppna sina ögon när de hör sitt eget namn. Låt det vara helt tyst en stund innan du börjar. Säg sedan en av elevernas namn så tyst att det knappt hörs. Om personen inte reagerar säger du namnet med aningen högre röst. Gör på samma sätt tills alla elever har öppnat sina ögon.

Om du vill vidareutveckla övningen kan du, när eleverna har blundat, skriva instruktioner inför följande övning på tavlan (t.ex. ”Sätt dig tyst på din plats och tänk på *Himmel och Pannkaka*. Skriv ner de karaktärer/personer du minns ur historien.”). Innan du inleder övningen ber du eleverna ta fram papper och penna och berättar för dem att de, när de hör sitt namn, ska öppna ögonen och följa instruktionerna på tavlan.

2. Klappa i ring (åk 1-6)

Ställ er i ring och börja med koncentrerad tystnad. Vänd dig mot personen till vänster, titta honom eller henne i ögonen och klappa en gång i händerna. Personen som fått klappen vänder sig i sin tur till vänster, tittar följande person i ögonen och klappar en gång i händerna. Låt klappen på det här sättet gå runt i ringen några gånger. Påminn eleverna om att vara noggranna med att ta och få ögonkontakt innan de skickar klappen vidare.

När klappen passerar dig kan du välja att byta riktning och skicka iväg klappen åt andra hållet i ringen. Om gruppen är koncentrerad och du vill vidareutveckla övningen kan du också låta eleverna byta riktning när de vill genom att klappa tillbaka i samma riktning som klappen kommit ifrån.

Avsluta övningen när klappen rör sig i ett jämnt tempo och du känner att gruppen är koncentrerad.

3. Skicka katt (åk 5-6)

Ställ er i en ring och börja med koncentrerad tystnad. Gör en svepande rörelse i sidled med armarna samtidigt som du säger ”mjau” som en katt. Med rörelsen ”skickar du katten” till personen till vänster om dig. Den personen fortsätter skicka katten vidare på samma sätt. I tur och ordning gör alla mjau-rörelsen tills katten gått hela varvet runt och kommit tillbaka till dig. Skicka katten runt i ringen en gång till så att alla säkert har förstått hur det går till.

Berätta sedan att ni ska göra samma sak igen men att man den här gången kan byta riktning på katten om man vill. Man byter riktning genom att vända sig tillbaka mot personen man får katten av, visa klorna och fräsa ilsket. Då är katten tillbaka hos den som skickade den och den får skicka den vidare åt andra hållet istället med mjau-rörelsen. (Man kan förstås också byta riktning på katten direkt igen genom att fräsa tillbaka mot den som nyss fräste.)

När eleverna har förstått hur de ska skicka runt katten och byta riktning kan du introducera det tredje sättet att skicka katt på. Den här gången skickas katten tvärs över ringen genom att man pekar på någon mitt emot och säger ”Schas katta!”. En katt som har skickats tvärs över ringen måste skickas vidare antingen åt vänster eller åt höger med mjau-rörelsen.

Avsluta övningen när ni kan skicka katt i ett jämnt tempo och du känner att gruppen är koncentrerad.

Minns föreställningen tillsammans

4. Gör en gemensam föreställningskarta (åk 1-6)

Låt eleverna i tur och ordning berätta om något de minns ur föreställningen. Skriv upp minnena (situationer, karaktärer, repliker, föremål, musik, stämningar, känslor...) på tavlan eller på en annan synlig plats. När någon karaktär nämns kan du med fördel rita en enkel bild (t.ex. en streckfigur med klänning = Varja) som symboliserar den.

Om ni har inlett med Hör du ditt namn?-övningen och eleverna har skrivit ner något på förhand så kan ni börja med att prata om det.

Koppla ihop karaktärer, händelser, repliker, föremål osv. med hjälp av streck eller färger eller på annat sätt. Det gör ingenting om kartan blir lite rörig.

Ställ frågor som Varför gjorde den karaktären så?, Vad hände just innan?, Vad hände sedan? osv. Låt hela gruppen vara med och diskutera hur de minns det – olika elever kan ha upplevt en situation på helt olika sätt. Och hur påverkades upplevelsen av att publiken satt på golvet?

Ta hjälp av avsnittet Föreställningens handlingen i korthet på sidan 4 om det behövs men undvik att värdera minnen som ”rätt” eller ”fel”. Avsluta med att fråga om det är något viktigt ni har glömt.

Kreativa övningar

5. En bild ur föreställningen (åk 1-6)

Utgå från er föreställningskarta och diskutera vilka färger och former som fanns i föreställningen. Hur såg scenografin (scenrummet) ut? Vad för rekvisita (föremål) använde skådespelarna? Hur såg de olika kostymerna (kläderna) ut?

Diskutera hur scenografin, rekvisitan och kostymerna användes. T.ex. Vem använde rutschkanan och hur? Vad användes spaden till och när?, Kunde man med hjälp av kostymerna avgöra t.ex. hur gamla de olika karaktärerna (personerna) var?

Låt eleverna var för sig välja en situation ur föreställningen och fundera på vad de minns bäst i just den situationen och varför. Hur kan man uttrycka det visuellt (i bild)? (Färg, form, styrka, ljus, skärpa, placering, storlek, stämning...) Låt dem sedan rita, måla eller göra ett bildcollage av situationen. För bildcollaget behövs en hög gamla tidningar att klippa ur.

6. Gestalta med statyer (åk 1-6)

Välj en situation ur den gemensamma föreställningskartan där minst två karaktärer ur föreställningen finns med. Be 3 (eller flera) frivilliga ställa sig upp och låt de andra sitta ner som publik. Tillsammans ska de som står nu göra en staty som föreställer den valda situationen.

Låt en i gruppen vara ”regissör” och bestämma hur de andra ska stå/sitta/ligga och vilken karaktär respektive person gestaltar. När regissören anser att statyn är färdig frågar du publiken om de tycker att statyn stämmer överens med situationen i föreställningen. Ifall någon opponerar sig får den stiga upp och ta regissörsrollen och göra om statyn som den vill ha den.

Vidareutveckla övningen genom att, medan statyn står stilla, fråga vad karaktärerna i föreställningen kände just i den gestaltade situationen? Kan statyn ändras så att dessa känslor syns tydligare, t.ex. genom hur personerna förhåller sig till varandra eller hur deras kroppshållning och ansiktsuttryck ser ut? Diskutera tillsammans.

Avsluta med att ge alla som medverkat en applåd och låt en ny grupp skapa en ny staty utifrån en ny situation ur föreställningen.

7. Känslor i kroppen (åk 1-6)

Be eleverna räkna upp namn på känslor. Om du vill kan du hjälpa dem med att ställa frågor utifrån föreställningen. Hur känner sig Varja på sin mammas gård? Hur känner sig Katten när den springer iväg till en annan gård? Hur känner sig lille Gud när han/hon ska åka rutschkana? Vad känner Varja för sin lillasyster? Vad känner Varja när Himmel och pannkaka-tanten är på sjukhus? Hur känner sig Varjas mamma när Varja åker till sin pappa? osv.

Skriv upp alla känslor som nämns på tavlan eller på annat synligt ställe. Be sedan eleverna gå runt i klassrummet och tänka sig att de är ensamma ute på promenad. Välj ut en känsla bland de som finns på tavlan och förklara för eleverna att de ska gå med den känslan och låta den synas i kroppen. Hur ser man ut om man känner sig stolt, arg, glad, rädd, kär, uttråkad osv.? Hur påverkar det kroppen, blicken och tempot man går i? Låt

eleverna prova på varje känsla en stund innan du byter till en ny. Avsluta med att diskutera hur det kändes att gå runt med de olika känslorna? Vad hände med kroppen, blicken och tempot? Var det någon känsla som var svårare att gå med? Varför var den det?

8. Lek med repliker (åk 4-6)

Välj en eller flera repliker ur den gemensamma föreställningskartan eller använd några av dem här nedan som du skriver upp på tavlan. Dela in eleverna i par och ge varje par en replik att jobba med. Be eleverna säga repliken turvis till varandra. Först utan instruktioner några gånger, sedan som om de var arga, lyckliga, ledsna, förvånade, hemlighetsfulla osv. Ge dem en stund att pröva repliken med olika nyanser av varje känsla: bara lite irriterad -> rasande, glad -> överlycklig, lite försiktig -> superhemlig osv.. Avsluta med att diskutera tillsammans hur det kändes att säga replikerna med olika känslor. Vad var lätt? Vad var svårt?

Exempel på repliker att jobba med:

-Svär du åt mig jävla unge?

-Katten, vakna!

-Vad har du gjort nu Varja?

-Skoja inte om döden.

-Himmel och Pannkaka!

-Kom ut om du vill prata med mig.

-Jag är den jag är.

9. Rita en önskegård (åk 1-3)

Diskutera hur det ser ut på Varjas gårdar. Vem eller vad finns där? Vem eller vad skulle hon önska att fanns där? Låt eleverna rita sin egen eller sina egna gårdar. Det går bra att rita dit sådant som inte finns på riktigt men som man önskar att fanns där.

10. Ta ställning (åk 1-6, beroende på frågorna)

Skriv "JA" och "NEJ" på två stora papper och lägg pappren i var sin ända av klassrummet. Berätta för eleverna att det går en osynlig linje mellan pappren tvärs igenom rummet. Ställ sedan en stol mitt på linjen och förklara att stolen står precis mitt emellan de två pappren. Man kan inte stå där stolen står, man måste välja endera sidan.

Förklara för eleverna att du nu kommer att ställa frågor som de ska svara på genom att ställa sig någonstans på linjen (förutom i mitten där stolen står). Om de vill svara JA ställer de sig i JA-ändan och om de vill svara NEJ ställer de sig i NEJ-ändan. Vill de inte svara entydigt JA eller NEJ så ställer de sig på det ställe på linjen som bäst motsvarar det de vill svara.

Frågorna nedan är exempel, du får gärna hitta på egna.

Börja med mycket enkla frågor som:

- Har du bruna ögon?
- Finns det is på sommaren?
- Skulle du hellre ha vanlig lektion nu?

Gå sedan vidare till frågor med utgångspunkt i föreställningen och ställ följdfrågor när eleverna har valt sina positioner på linjen. Poängtera gärna för eleverna att det inte finns något "rätt" eller "fel" svar på frågorna.

- Är Varja ensam? (Varför? Varför inte? Vad kan man göra om man känner sig ensam?)
- Är Katten snäll mot Varja? (Hur märks det? Varför berättar Katten saker för Varja? Varför springer Katten sin väg?)
- Är Varja snäll mot Himmel och Pannkaka? (Varför river hon upp blommor ur rabatten? Saknar Varja henne när hon är på sjukhus?)

- Tycker Varja om att ha två gårdar? (Varför har hon två gårdar? Hur är det på de olika gårdarna? Trivs hon bättre på gården hos pappa eller hos mamma? Varför?)
- Är lille Gud en riktig Gud? (Kan han sådant som Gudarna ska kunna? Kan han hjälpa Varja?)

Med de äldsta eleverna kan du gå över till svårare ställningstaganden. Gå gärna själv med och ta ställning för att markera en vuxenåsikt. Men glöm inte att låta eleverna motivera sina svar och diskutera varandras.

- Är det barns fel att föräldrar skiljer sig?
- Kan det vara bra att skilja sig?
- Är du ett "vanligt barn"? (Varja pratar om att hon vill vara ett "vanligt barn" men Lille Gud säger att det inte finns några "vanliga barn".)

11. Min hand är jag (åk1-6)

Be eleverna blunda och lägga sin hand mot sitt hjärta. Be eleverna enbart tänka på handen och sitt så en stund, alldeles tyst. Dela sedan ut papper och penna till varje elev och låt dem rita av konturerna av sin hand på pappret. I mitten av handen skriver de sitt namn. Förklara för dem att handen på bilden representerar dem själva. Be dem sedan skriva ner en bra egenskap de har i varje finger, det kan vara en hel mening eller bara ett ord.

Avsluta med att prata om övningen tillsammans, var det lätt eller svårt att hitta på bra saker om sig själv? Varför är det så? Om någon självmant vill berätta vad den har skrivit är det förstås okej, men be inte om det, låt eleverna hålla handen för sig själva.

12. Skriv en dikt på fem rader (åk 3-6)

Använd inledningsorden här nedan (ur pjäsen) eller hitta på egna. Skriv ner dem på lappar, det ska finnas lika många lappar som det finns elever. Dela sedan ut lapparna med de olika inledningsorden och be att eleverna inte visar dem för varandra. Låt eleverna skriva var sin dikt. Dikten ska bestå av fem rader och den får inte rimma. Varje rad skall börja med exakt de orden som står på lappen.

Avsluta med att prata om hur det var att skriva. Var det lätt eller svårt att fortsätta på inledningsorden? Den som vill får läsa upp sin dikt för de andra. Värdera inte dikterna med ord som ”bra” eller ”dålig” utan prata istället om deras egenskaper och stämningar: Hurdan är dikten? Rolig, allvarsam, sorglig, solig, sann...?

”En katt...”

”Jag låtsas att...”

”Ett vanligt barn...”

”När man röntgas...”

”Akta dig för...”

”Jag är...”

13. Berätta en saga (åk 1-6)

Börja med att sätta er i ring och värma upp med en associationsövning. Du inleder med att säga ett ord, vilket som helst. Sedan ska personen bredvid dig säga det första ordet han eller hon kommer att tänka på utifrån ordet som du sade. Sen är det nästa persons tur att associera utifrån det föregående ordet. Så går associerandet vidare runt i ringen. Be eleverna att inte tänka för mycket utan bara säga det första som de kommer att tänka på. Det är bra om alla hinner associera ord åtminstone ett par gånger.

Nu är ni redo att berätta en saga tillsammans. Välj om ni ska berätta den ett ord i taget eller en mening i taget. I båda fallen börjar du med att utse den som börjar sagan, sedan går berättandet runt i ringen precis som i associationsövningen. Uppmuntra eleverna att inte planera för mycket utan att försöka ta tag i den första associationen de får när de hör föregående berättare. Sagan kan du avsluta när det känns passande genom att be de följande tre berättarna komma till ett avslut.

14. Strukturerad berättelse (åk 5-6)

Den här övningen kan göras i grupp eller individuellt. Man kan också göra en första berättelse tillsammans och sedan låta eleverna skapa sina egna.

Börja med att rita sex rutor (på tavlan eller på ett papper) enligt modellen nedan.

- I den första rutan skriver/ritar man en person i en miljö (t.ex. ett rönnbär i ett träd).
- I den andra rutan skriver/ritar man en önskedröm (t.ex. att få känna solen kittla på skallet).
- I den tredje rutan skriver/ritar man ett hinder för drömmen (t.ex. lille Gud har bestämt att det inte är sommar).
- I den fjärde rutan skriver/ritar man en magisk gåva (t.ex. att rönnbäret kan klättra),.
- I den femte rutan skriver/ritar man en häftig händelse (t.ex. det börjar regna).
- I den sjätte rutan skriver/ritar man en slutbild (t.ex. rönnbäret ser lille Gud sitta på Saturnus ringar och doppa fötterna i ett svart hål).

Om man vill förenkla strukturen går det bra att plocka bort t.ex. ruta fyra och/eller fem.

När alla rutorna är ifyllda har man skapat en struktur för sin berättelse och den är klar att berättas. Sätt er i en ring och låt eleverna berätta sina berättelser för varandra.

Avsluta med att diskutera tillsammans. Hur föds en berättelse, varifrån kommer idéerna? Varför ska man berätta berättelser eller sagor för varandra? Varför berättar Katten sagor för Varja? Har ni några favoritberättelser eller -sagor?

1. EN PERSON I EN MILJÖ	2. EN ÖNSKEDRÖM	3. ETT HINDER FÖR DRÖMMEN
4. EN MAGISK GÅVA	5. EN HÄFTIG HÄNDELSE	6. EN SLUTBILD

Skicka hälsningar till *Himmel och Pannkaka*-ensemblen

Vi som har gjort föreställningen och handledningsmaterialet är förstas väldigt nyfikna på hur du och dina elever upplevde föreställningen och arbetet med den efteråt. Om ni vill får ni jättegärna skicka oss era föreställningsminnen, tankar, kommentarer och frågor. Om ni har skrivit dikter eller berättelser eller ritat bilder och vill skicka dem till oss är vi också väldigt glada.

Tack på förhand!

Skicka era hälsningar till:

Nylands Svenska Ungdomsförbund

Nylandsgatan 17 B 27

00120 Helsingfors

Om barn och skilsmässa

Från sorg och skuld till hopp och självkänsla

En skilsmässa eller en separation är en stor omställning för en familj och innebär en sorg för det barn som berörs. Undersökningar har ändå visat att barnets långsiktiga följder av skilsmässan är helt beroende av hur föräldrarna och andra vuxna i barnets omgivning förhåller sig till det som har hänt och till barnet. Alla vuxna i barnets omgivning kan hjälpa till med att göra situationen så bra som möjligt.

En separation för med sig många starka känslor hos ett barn, även om det inte alltid visar dem öppet. Vanligt är att barnet känner oro över de stora förändringarna i vardagen, osäkerhet inför framtiden och rädsla för nya separationer. Det här kan i sin tur väcka rädsla för att någon ska dö eller att barnet ska bli övergivet på annat sätt. Vanligt är också att ett barn vars föräldrar separerat känner skuld för detta, och det är viktigt att barnet får höra att separationen inte är dess fel.

Ett barns går igenom en sorgprocess i samband med föräldrars separation precis som de vuxna gör. Ofta tar barnets process t.o.m. längre tid än de vuxnas eftersom barnen inte alltid får det stöd de skulle behöva, framför allt i den mest akuta fasen. Orsaken kan vara att många barn inte öppet visar sina känslor av rädsla för att dras med i föräldrarnas konflikter eller för att vara till ytterligare belastning för dem. De kan istället bli tysta och drar sig tillbaka. Många gånger kan det betyda att separationen syns som ett ”störande beteende” först ett par år senare då konflikten mellan föräldrarna kanske lugnat sig.

Men precis som de vuxna kan barnet genom föräldrarnas separation och sin egen sorgprocess lära sig många viktiga saker om livet och om sig själv. Den process som barnet går igenom kan hjälpa honom eller henne att lära sig uttrycka sina känslor och få en

starkare självkänsla. För att lyckas vända separationen till något positivt behöver barnet ett stort stöd och en öppen kommunikation med sina föräldrar och andra trygga vuxna. Också barnets lärare kan bidra till en sådan stärkande utveckling. Ibland kan det vara lättare för barnet att prata med någon utomstående. Om de egna föräldrarna har det svårt med sina egna känslor kan det kännas omöjligt för barnet att belasta dem ytterligare med sina.

För ett barn är en separation mellan föräldrarna inte alltid så lätt att definiera – har de skilt sig för gott eller kommer de att flytta ihop snart igen? Det kan också finnas en stor osäkerhet kring hur vardagen och livet skall komma att se ut. Samtidigt vet barnen ofta mycket mer än de vuxna tror. De hör sina föräldrarna gräla, de lyssnar på telefonsamtal och de känner av stämningen därhemma. All den här informationen kan ge upphov till en mängd olika tolkningar om bl.a. orsaker och skuld. En utomstående vuxen kan hjälpa barnet genom att ge av sin tid och lyssna på honom eller henne och vara ärlig utan att kritisera någon inblandad. Ofta identifierar barn sig med sina föräldrar och kritik mot dem kan då indirekt upplevas som kritik mot barnet.

Det är viktigt för ett barn att få tro på ett lyckligt slut. Man kan klara sig även om det känns svårt och livet kan faktiskt bli bättre efter en separation! Men barnet behöver stöd och tilltro till sig själv och en känsla av att också andra tror på honom eller henne.

I samband med arbetet med teaterföreställningen *Himmel och Pannkaka* kan du försöka vara extra lyhörd för dina elever. Försök skapa en tillåtande stämning utan att någon känner sig pressad att berätta något om sig själv som han eller hon inte är bekväm med. Det är inte självklart att ett barn vars föräldrar genomgår en separation har berättat om det ens för sina närmaste vänner.

Om du får en känsla av att någon behöver prata mera så uppmuntra honom eller henne att prata med sina föräldrar, med dig efter lektionen eller med någon från elevvårdsteamet på skolan som finns tillgänglig. Om du känner oro för en elevs välmående eller situation ska du ta upp saken med hans eller hennes föräldrar (i första hand) eller med någon från elevvårdsteamet. Du kan också kontakta någon av instanserna som är specialiserade på det här området eller på att möta olika typer av livskriser, kontaktuppgifter hittar du här nedan.

Litteratur

Böcker att läsa tillsammans med barn

Edvall, Lilian: *Botilda Bengtssons nya liv*. Alfabet, 2006.

Ekbo, Inger: *Skilda vägar – när mamma och pappa flyttar isär*. Gothia förlag, 2010.

Eliasson, Sari & Forslind, Ann: *Tönten*. Alfabet, 2002.

Fried, Amelie & Gleich, Jacky: *Den osynliga pappan*. Alfabet, 2001.

Grahn, Annika: *Kotte igelkott och de förtrollade smyckena*. Finepress Oy, 2009.

Haaland, Kirsti R: *Edvin och skilsmässan*. Natur och kultur, 1996.

Lindahl, Inger & Kvarnström, Gunilla: *Pappa kommer*. Alfabet, 2004.

Menendez- Aponte, Emily: *När mamma och pappa skiljer sig. En bok för barn om skilsmässor*. KM Bornelings, 2003.

Moore-Mallinos, Jennifer: *När mamma och pappa flyttade isär*. Argument, 2011.

Nilsson, Johanna: *Alva och familjen låtsas*. Rabén och Sjögren, 2003.

Wigeli, Tin: *Röda och vita hjärtan*. Argument, 1999.

Ungdomsböcker

Stark, Ulf: *Låt isbjörnarna dansa*. Bonnier Carlsen, 1995.

Hagmar, Pia: *Klaras dröm*. B. Wahlström, 2010.

Westerlund, Kristina: *Åkes bästa pappa*. Erikson & Lindgren, 2003.

Wilson, Jacqueline: *Lola Rose*. Alfabet, 2004.

Böcker för vuxna

Linda Hambäck och Anna Lagerblad: *Familjepack*. Ordfront 2006

Tilde de Paula och Birgitta Klang: *Gummimammor, plastpappor och bonusbarn*. Månocket 2012

Beijer, Bylander m.fl.: *Familjen Hoppsan, tips och råd till styvfamiljer*. Santerus 2007

M. Bäck-Wiklund och T Johansson: *Nätverksfamiljen*. Natur och Kultur 2003

Viktoria Egler: *Bli en lycklig styvmamma*. Klarna 2008

Anna Bjerkesjö: *Att leva med andras barn, handbok för styvfamiljer*. Prisma bokförlag 2005

Jesper Juul: *Bonusföräldrar, möjligheter och fallgropar*. Bonnier Fakta 2011

Kontaktuppgifter

- Terveysneuvonta/Hälsorådgivning** (09) 10023
- Kansallinen kriisipuhelin/Nationell kristelefon** 01019 5202
(må-fre 9-06, lö 15-06, sö 15-22)
- Församlingarnas Samtalstjänst** 01019 0072 (varje kväll kl. 20-24)
- Erokriisiapua miehille/Krishjälp för män** (09) 6126 6216 (må-fr 9-12)
erosta.elossa@miessakit.fi
www.miessakit.fi
- SOS-keskus /SOS-kriscentret** (09) 4135 0510
Krismottagning, tidsbeställning vard. 9-16, centret erbjuder hjälp genom kristelefon och tar emot klienter för kortvarig rådgivning
- Social- och krisjour (Esbo stad)** (09) 8164 2439 (24 h)
- Socialjour (H:fors stad)** 020 696 006 (24 h)
När man behöver akut hjälp, är bekymrad över barns välbefinnande eller är bekymrad över hur någon annan klarar sig.
- Krisjour (H:fors stad)** (09) 3104 4222 (24 h)
För närstående som i sin nära omgivning drabbats av självmord eller död genom våld eller olycka. Hjälp erbjuds också till våldsoffer och deras familjer samt till personer som hotar med självmord.
- Kriisikeskus netissä/Kriscenter på nätet** www.tukinet.net
- TURVAKOTI 24 h/d (Helsingfors)** (09) 4777 180, Steniuksentie 20,
00320 Helsinki
- Barnavårdsföreningen, Familjelinjen** anne.bjaerre@bvif.fi
040-77 10152
www.bvif.fi